

Univerzita Karlova v Praze
Filozofická fakulta
Ústav jižní a centrální Asie
Indologický seminář
Akademický rok 2006/ 2007

Bakalářská práce

Vliv angličtiny na vývoj bengálské slovní zásoby

(Influence of English on Development of Bengali Vocabulary)

vedoucí práce: PhDr. Svetislav Kostić, Dr.

Květen 2007

Ondřej Abonyi

Děkuji dr. Svetislavu Kostićovi, vedoucímu práce, za cenné poznámky, připomínky, podněty a rady.

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracoval samostatně a že jsem uvedl všechny použité prameny a literaturu.

OBSAH:

0. Úvod	6
1. Historické pozadí	7
1.1. Název jazyka	7
1.2. Historický vývoj bengálštiny	8
1.3. Muslimské období v Bengálsku.....	8
1.4. Příchod evropských kolonizátorů.....	9
1.5. Příchod Angličanů.....	9
1.6. Vliv indických jazyků na angličtinu	11
2. Fonologické hledisko	13
2.1. Fonologie anglických přejímek.....	13
2.1.1. Konsonantní změny.....	13
2.1.2. Polovokalické a vokalické změny.....	15
2.1.3. Asimilační změny.....	16
2.1.4. Přízvuk.....	17
2.2. Posunutá výslovnost bengálštiny.....	17
3. Morfologie	18
3.1. Substantiva.....	18
3.2. Adjektiva.....	18
3.3. Slovesa.....	19
3.4. Adverbia.....	19
3.5. Skloňování přejímek.....	19
3.6. Angličtina v echových výrazech.....	20
3.7. Anglické sufixy u bengálských slov.....	21
3.8. Interpunkce.....	21
4. Lexikální aspekt a sémantika	22
4.1. Výskyt jednotlivých vrstev jazyka.....	22
4.2. Bideší slovní zásoba.....	23
4.2.1. Persko-arabská slovní zásoba	23
4.2.2. Portugalská slovní zásoba.....	23
4.2.3. Holandská a francouzská slovní zásoba.....	24
4.3. Anglická slovní zásoba.....	24

4.3.1. První anglické přejímky.....	25
4.3.2. Společnost, kultura a politika.....	25
4.3.3. Technické termíny.....	26
4.3.4. Doprava.....	27
4.3.5. Názvy profesí a institucí.....	27
4.3.6. Názvy zemí a státních příslušníků.....	28
4.3.7. Předměty běžného použití.....	28
4.3.8. Ostatní přejímky	29
4.4. Kolokace.....	30
4.5. Souběžně používaná synonyma.....	30
4.6. Kalkování.....	31
4.7. Sémantika.....	32
5. Sociolingvistické hledisko.....	33
5.1. Diglosie.....	33
5.2. Dialekty bengálštiny.....	35
5.2.1. Argot ulți.....	36
5.2.1.1. Přímé výpůjčky z angličtiny.....	36
5.2.1.2. Výpůjčky s fonetickými změnami dle standardní výslovnosti bengálštiny.....	36
5.2.1.3. Spojení bengálských a anglických slov.....	36
5.2.1.4. Spojení anglických a hindských slov.....	37
5.2.2. Situace na venkově a ve městě.....	37
5.2.3. Generační a sociální rozdíly.....	37
5.3. Jazykové plánování.....	38
5.3.1. Plánovaná sanskrtizace.....	38
5.3.2. Postupná anglikanizace	39
5.4. Bilingvismus.....	39
5.5. Střídání jazykových kódů.....	39
5.5.1. Přepínání kódů.....	40
5.5.2. Míchání kódů.....	41
5.6. Faktory posilující jazykovou jednotu	43
5.6.1. Migrace.....	43
5.6.2. Společenská prestiž.....	44

5.7. Chyby pod vlivem angličtiny.....	45
6. Závěr.....	46
Zkratky.....	48
Seznam použité literatury.....	49
Primární bengálská literatura.....	49
Sekundární literatura.....	49
Internetové zdroje.....	50

0. ÚVOD

Tato práce má za cíl popsat vliv angličtiny na bengálštinu z několika hledisek. Zaměříme se na aspekt fonologický, morfologický a především lexikální a sociolingvistický. Hlavním tématem práce pak bude vliv angličtiny na vývoj bengálské slovní zásoby. Každý živý jazyk je velice dynamický a velmi rychle se vyvíjí, proto není možné zaznamenat v jednom okamžiku všechny jeho oblasti, ať už z hlediska synchronního či diachronního. Naším cílem není, aby práce byla kompletním přehledem vývoje bengálštiny, ani není v jejích možnostech zmapovat veškeré vlivy angličtiny na bengálštinu. Měla by být průvodcem v nastínění problematiky vlivu angličtiny na bengálštinu.

Ve své práci jsem vycházel z uceleného popisu bengálského jazyka *The Origin and Development of the Bengali Language* od jazykovědce Suniti Kumara Chatterjiho. Přestože je toto dílo přes osmdesát let staré, v mnoha ohledech zůstalo dodnes nepřekonáno. Dále jsem čerpal z *Úvodu do studia indických jazyků II* od autorů Jaroslava Vacka a Hany Preinhaelterové. Z primárních zdrojů jsem využil několik povídek moderních bengálských autorů a jazyka současného tisku. Praktickou stránku mluveného jazyka jsem konzultoval s Aparājitou De či jsem využil přítomnosti některého z rodilých mluvčích, se kterými jsem měl možnost se v průběhu studia setkat.

Práce je rozdělena do pěti částí. V první části podávám základní informace o historickém pozadí bengálštiny jako jazyka, zasazeného do kontextu postupného příchodu evropských kolonizátorů. Dále v této části shrnuji obecný přínos indických jazyků pro angličtinu. Druhá část se zabývá fonologií bengálštiny, a to především jejích výpůjček z angličtiny. Hlavním tématem třetí části je vliv angličtiny na bengálskou morfologii. Nejdůležitější bod této práce tvoří čtvrtá a pátá část. Ve čtvrté části se zabývám lexikální a sémantickou stránkou jazyka. Postupuji od prvních přejímek z asijských i evropských jazyků do bengálštiny, hlavní část však tvoří postupné pronikání anglické slovní zásoby z různých oblastí do bengálštiny. Poslední pátá část se zabývá aspektem sociolingvistickým, a to především sociálními dialektami bengálštiny, jazykovým plánováním, bilingvismem a střídáním jazykových kódů u různých vrstev bengálských mluvčích. Tuto kapitolu uzavírám pojednáním o faktorech posilujících jazykovou jednotu.

1. HISTORICKÉ POZADÍ

„Bengálština patří do skupiny indo-árijských jazyků a spolu s urijštinou a ásámštinou tvoří její nejvýchodnější skupinu. Bengálština je úředním jazykem Bangladéše a indického svazového státu Západní Bengálsko. Název Vaŋga, ze kterého vznikl název Bengálsko, se objevuje již v Aitareya āraṇyace. Vaŋgové byli s největší pravděpodobností neárijský obyvatelé východních krajů Indie.“¹

Počet mluvčích ze Západního Bengálska a Bangladéše, kteří mají bengálštinu za svůj mateřský jazyk, je podle censu Summer Institute for Linguistics (SIL) Ethnologue Survey z roku 1999 odhadován na 270 milionů, což bengálštinu řadí na čtvrté místo v celosvětovém žebříčku².

V Indii je bengálština druhým nejrozšířenějším jazykem. Spolu s ostatními novoidickými jazyky severní Indie (hindštinou, maráthštinou, gudžarátštinou atd.) představuje poslední stupeň vývoje jazyka nebo jazyků, které přinesli do Indie někdy kolem 2. tisíciletí před naším letopočtem árijský dobyvatelé z území dnešního Íránu. Nejstarší dochovanou literární formu jejich jazyka nacházíme v tzv. mantrovém dialektu, v němž jsou složeny první indické literární památky, védské sbírky (přibližně 1200-800 př. n. l.). O několik staletí později došlo k umělé kodifikaci přímého pokračovatele védského jazyka, který dostal jméno sanskrít a stal se na nejméně dvě další tisíciletí preferovaným jazykem literatury a vzdělanosti. Novoidické jazyky se nevyvinuly přímo ze sanskrutu, vedle něj existovaly a dále se vyvíjely hovorové indoárijské jazyky, které se označují jako prákrty. Základ dnešní bengálštiny zůstává indoevropský a nacházíme jej v jednom z východních prákrů. Tento magadhský prákr je společným základem tří dnešních východoindických jazyků – bengálštiny, ásámštiny a urijštiny. K jejich rozštěpení patrně došlo někdy kolem počátku minulého tisíciletí a dodnes jsou si tyto jazyky velmi blízké.³

1.1. Název jazyka

Bengálci svůj jazyk původně nazývali jen *bhāṣā* (jazyk). Teprve od 16. století se začíná užívat název *gauṛa bhāṣā*, a to pro západní bengálštinu, ze které později

---

¹ Vacek, J., Preinhaelterová, H. *Úvod do studia indických jazyků II*. Universita Karlova, Praha 1975. Str. 174

² <http://www2.ignatius.edu/faculty/turner/languages.htm>

³ Zbavítel, D. *Bengálština*. SPN, Praha 1971. Str. 11-12

vznikl spisovný jazyk, na rozdíl od dialektu východního, *baṅga bhāṣy*. Persky mluvící muslimští panovníci rozšířili jméno *Varṅga* i na ostatní provincie a rovněž jazyk celého dnešního Bengálska byl nazýván *zabān-e-baṅgālah*. Ještě na počátku 19. století existovaly pro nynější bengálštinu dva názvy rozdílného původu. Dnes se bengálština nazývá *bāṅlā* (méně často *bāṅlā*, *baṅgālā*) *bhāṣā* (převzato z hindustánštiny či angličtiny), literárně *baṅga bhāṣā* (převzato ze sanskrtu).⁴

1.2. Historický vývoj bengálštiny

S. K. Chatterji dělí historii bengálštiny na tři hlavní období, na starou bengálštinu (950-1200), střední bengálštinu (1200-1800) a novou bengálštinu (po roce 1800). Doba vzniku staré bengálštiny není zcela jasná, pravděpodobně se jedná o období již před desátým stoletím.⁵

Třinácté století je pro Bengálsko přechodnou dobou nejen po jazykové stránce. Je to doba vpádu tureckých muslimských dobyvatelů, doba chaosu a ničení. Dochází k narušení tradiční hinduistické společnosti a přicházející islám v této době bojů nepřináší nic kladného pro bengálskou kulturu. Oproti staré bengálštině, která se ještě podobala jazyku *apabhraṃśa*, má období střední bengálštiny už většinu základních charakteristických rysů bengálštiny moderní. Na bengálštinu pozdního středního období má vliv několik jazyků. Jedná se převážně o sanskrt, díky němuž stoupá počet tatsamových⁶ slov v bengálštině.⁷ Kromě nich má na slovní zásobu velký vliv i perština, úřední jazyk vládnoucích kruhů, a částečně i portugalština, která do Bengálska přišla společně s misionáři z Evropy.

1.3. Muslimské období v Bengálsku

Muslimové přišli na území Bengálska na počátku 13. století. Až do příchodu Východoindické společnosti byli na dlouhá staletí hlavní mocenskou silou dané oblasti. Společně s muslimskými dobyvateli přišly do východní Indie i jejich jazyky, a to turečtina, arabština a převážně perština. Ta se také stala dvorským jazykem a zastávala funkci úředního jazyka a jazyka vyšší literatury. V bengálštině se do dnešní

---

⁴ Vacek, J., Preinhaelterová, H. (1975) Str. 174-175

⁵ Ibid. Str. 182-183

⁶ Slova přejatá ze sanskrtu

⁷ Vacek, J., Preinhaelterová, H. (1975) Str. 188-189

doby zachovalo velké množství přejímek právě z perštiny a v menší míře i z arabštiny a turečtiny.

1.4. Příchod evropských kolonizátorů

Indii pro Portugalce jako pro první evropskou zemi objevil v roce 1498 mořeplavec Vasco Da Gama. Portugalci od roku 1510 ovládali Góu. Do Bengálska poprvé dorazili za vlády Nusrata Šáha a usídlili se v okolí Čitágáonu, který byl v té době hlavním přístavem Bengálska. V roce 1517 získali od mughalského panovníka povolení k založení faktorii v Čitágáonu a Saptagrámu. V letech 1579-80 pak dostali od Akbara povolení založit faktorii Huglí, která se brzy stala hlavním evropským obchodním centrem v Bengálsku.⁸

Přestože vliv Portugalců postupně upadal, byla portugalština *lingua franca* oblasti v okolí bengálského zálivu a fungovala jako dorozumivací prostředek mezi Evropany a místními obyvateli. S.K. Chatterji tvrdí, že vliv portugalštiny na bengálštinu skončil začátkem 18. století.⁹

Nedlouho po příchodu Portugalců přišli do oblasti Bengálska také Holanďané, Angličané a Francouzi. Holanďané si založili faktorii v Činsuře poblíž Huglí v roce 1653. Francouzi založili svoji faktorii o několik let později v Čandarnagaru, který se nachází taktéž nedaleko Huglí.

1.5. Příchod Angličanů

Anglická Východoindická společnost se objevila v Bengálsku až po příchodu Holanďanů, dříve však než Francouzi. Přesto to byli právě Angličané, kdo si v pozdějších letech podmanil téměř celou Indii. Východoindická společnost vznikla 24. září roku 1599, když se osmdesát obchodníků z Londýna spojilo a založilo formální asociaci, která měla začít oficiálně obchodovat s Indií. Do Indie, konkrétně do Surátu, poprvé připlula flotila lodí Východoindické společnosti v roce 1608. Angličané poprvé přišli do Bengálska ke konci první poloviny 17. století, téměř sto let po příchodu Portugalců. Východoindická společnost se poprvé dostala do Bengálska v dubnu roku 1633, kdy byla založena faktorie v Hariharpuru (mezi Harispurem a Katakem) a Báléšvaru v deltě řeky Mahánadí. V únoru se Angličanům podařilo získat *farmán* (výnos, úřední list) od císaře Šáhdžahána, který jim dovoľoval svobodně

---

⁸ Strnad, J. et al. *Dějiny Indie*. Nakladatelství Lidové noviny, Praha 2003. Str. 590

⁹ Chatterji, S.K. *The Origin and Development of the Bengali Language*. New Delhi 2002. Str. 214

obchodovat, nakupovat a opravovat lodě. V roce 1650 získali Angličané významné obchodní koncese, na jejichž základě vznikla v následujícím roce anglická faktorie v Huglí, říčním přístavu stejnojmenného ramene Gangy, kde již delší dobu operovali Portugalci a Holanďané.¹⁰ Další podřízené faktorie vznikly v Kásimbázaru (zaměření na hedvábí a indigo), v Patně (indigo) a Hadžipuru (sanytr - druh ledku, dusičnan sodný).¹¹ Bengálsko vykazovalo veškeré předpoklady k tomu, aby se stalo centrem lukrativního obchodu s cukrem a sanytrem, avšak neschopnost zdejších správců, kteří sledovali především vlastní zájmy a často se dostávali do konfliktu s místními úřady, Společnost v polovině padesátých let přivedla k rozhodnutí omezit obchodní aktivity na východním pobřeží pouze na dvě lokality, pevnost sv. Jiří a Mačilípatnam.¹²

Asi nejdůležitější událostí, která přispěla k tomu, že se Bengálsko stalo na mnoho dlouhých let centrem britské koloniální expanze, bylo založení Kolkaty (tehdy pod anglickým názvem Calcutta). V srpnu roku 1690 se angličtí faktoři v čele s Jobem Charnockem usadili v Sútanatí, malé vesničce na východním břehu Huglí, jež zde vytvářela vynikající přirozené kotviště i pro oceánská plavidla. Když v roce 1696 v oblasti Bardhamánu vypuklo povstání a nepokoje se přenesly až do sousední faktorie, poskytly Angličanům dlouho hledanou záminku k výstavbě opevnění, které se stalo zárodkem budoucí Vilémovy pevnosti, pojmenované na počest krále Viléma III. O dva roky později Společnost obdržela zamíndárské právo ve třech vesnicích sousedících s faktorií (Sútanatí, Góvindapur, Kalikáta), které jim zde umožňovalo vybírat daně. Tehdy nikdo netušil, že byl učiněn první krok k politickému ovládnutí celého Bengálska. V roce 1700 byla Kolkata povýšena na sídelní město prezidencie a prvním prezidentem a guvernérem se stal sir Charles Eyre.¹³

Podle Chatterjiho je nepravděpodobné, že by bengálština obsahovala až na pár výjimek jakákoliv anglická slova před obdobím bitvy u Paláší, která se odehrála v roce 1757. Když se Britové v roce 1765 dostali k moci, měla tato událost velmi zásadní vliv na rozšíření anglického jazyka v oblasti. Bengálci byli nuceni učit se anglicky. Na počátku své vlády v Bengálsku neprojevovali Angličané příliš zájem o to,

---

¹⁰ Strnad, J. (2003) Str. 614

¹¹ Roy, S. *Calcutta - Society and Change 1690-1990*. Rupa & Co., New Delhi 1991. Str. 33

¹² Strnad, J. (2003) Str. 614

¹³ Ibid. Str. 620

aby se místní obyvatelé ve školách učili podle západních metod. Hlavní roli při vzdělávání obyvatelstva hráli křesťanští misionáři, kteří se často naučili bengálsky a poté podporovali místní obyvatele v jejich snaze učit se anglicky. První anglická škola byla založena presbyteriánským řádem při kostele sv. Ondřeje v Kolkatě v roce 1731.¹⁴ Počátky tisku v Indii lze nalézt v roce 1780, kdy Angličan James Augustus Hickey založil nezávislý deník Bengal Gazette.

Na konci 18. století se zvýšil přísun anglických slov do bengálského jazyka, a to díky pronikání angličtiny mezi vyšší vzdělané vrstvy bengálského obyvatelstva. Chatterji zmiňuje, že v dnešní době (1926) se lidé ze vzdělaných vrstev poznají tím, že anglická slova nevyslovují zkomoleně „po bengálsku“, ale tak jak se v angličtině vyslovovat mají.¹⁵

Podle censu z roku 1941, posledního před rozdělením Indie, byla bengálština v té době v Indii jazykem s největším počtem mluvčích.¹⁶ V dnešní době je v Indii bengálština druhým nejrozšířenějším jazykem hned po hindštině.

1.6. Vliv indických jazyků na angličtinu

Podle Oxfordského slovníku anglického jazyka se počet slov, která jsou původem indická, odhaduje na přibližně tisíc.¹⁷ Některé jiné slovníky uvádí až dva tisíce převzatých slov indického původu. Jedná se o slova, která v angličtině nemají ekvivalent, jako například *yoga* (jóga), *swastika* (svastika), *khaki* (žlutohnědá či hnědozelená barva), *sari* (sári) či *sati* (zvyk upalování vdov). Některá slova, jako např. *khedgerie* (rýžový pokrm), *nirvana* (nirvána) nebo *jodhpurs* (druh jezdeckých kalhot), byla převzata a byl jim přidělen nový význam. Někdy byla slova používána mimo jiné i proto, že měla exotický nádech a zněla módně, např. *pariah* (vyvrhel), *pundit* (učenec) a *pardah* (převážně ženský muslimský zvyk zahalování se).

Výslovnost indických slov se však v angličtině často mění. Tato slova se pak vyslovují podle anglického standardu, například hlásky *t* a *d* ve slovech přejatých ze severoindických jazyků: *dungaree* z hindského *dumgri* (hrubé kaliko, kepr), *swastika* ze sanskrtského *svastika*. V některých slovech jihoindického původu, jako například

---

¹⁴ Sengupta, N. *History of Bengali Speaking People*. UBS Publishers' Distributors, New Delhi 2003. Str. 233

¹⁵ Chatterji, S.K. (2002) Str. 634

¹⁶ Sengupta, N. (2003) Str. 80

¹⁷ <http://www.wmich.edu/dialogues/themes/indianwords.htm>

cheroot z tamilského *churuttu* (stočené, smotané), se indické cerebrály přizpůsobují anglickým konsonantům.

Slovní zásoba z oblasti kulturně náboženského lexika zahrnuje: *Aryan* (Árja, árijský), *chakra* (kolo), *dharma* (náboženství, víra), *guru* (duchovní učitel), *juggernaut* (Džaganáth – modla boha Kršny), *mandala* (vysypávaný obraz), *nirvana* (nirvána), *sutra*, *kamasutra* atd. Z oblasti oblékání to jsou výrazy jako: *bandana* (šátek), *bindi* (tečka na čele), *bangle* (náramek), *Cashemere* (Kašmír), *dhoti* (indický mužský oděv), *jute* (tradiční boty), *khaki* (žlutohnědá či hnědozelená barva), *musk* (pižmo), *pyjama* (pyžamo), *sari* (sári), *shampoo* (šampón) atd. Angličtina dále převzala velké množství kulinářských výrazů, například: *curry* (kari), *ginger* (zázvor), *kebab* (pokrm z mletého masa), *mango* (mango), *copra* (kopra), atd. Dále jsou to názvy zvířat, například *mongoose* (promyka indická), *anakonda* (anakonda), *cheetah* (gepard, levhart) atd. Z dalších: *bungalow* (bungalov), *bazaar* (trh), *catamaran* (katamarán), *coir* (kokosové vlákno), *dinghy* (lod'ka), *gymkhana* (sportovní slavnost či hřiště), *indigo* (indigo), *loot* (krást), *polo* (pólo), *teak* (týk) atd.¹⁸

K známým slovníkům mapujícím tato a další indická slova v angličtině patří *Hobson - Jobson* od autorů Yulea a Burnella či pozdější dílo *Sahibs, Nabobs and Boxwallahs* od Ivora Lewise.¹⁹

---

¹⁸ Ibid

¹⁹ Jedná se o díla: Yule, H., Burnell, A.C. *Hobson – Jobson*. Munshiram Manoharlal Publishers, New Delhi 2000 (1903) a Lewis, I. *Sahibs, Nabobs and Boxwallahs – A Dictionary of the Words of Anglo-India*. Oxford University Press, New Delhi 1999 (1991)

2. FONOLOGICKÉ HLEDISKO

Fonetika bengálštiny nebyla angličtinou ovlivněna, ale z fonetického hlediska se podíváme na výslovnost přejatých anglických slov. Různé fonologické změny si shrneme na základě příkladů lexika. Podle vzoru článku o fonologických změnách v hindštině od R.S. Varmy²⁰ lze podobný postup aplikovat také na bengálštinu. Vycházeli jsme i z fonetických změn v anglických výpůjčkách, které uvádí Chatterji²¹. Pomocí bengálského výslovnostního slovníku²² a slovníku angličtiny jsme dospěli k následujícím fonologickým změnám.

2.1. Fonologie anglických přejímek

Podle Chatterjiho vychází bengálská výslovnost anglických slov ze standardizované jižní angličtiny (Standard Southern English - SSE) z poloviny 19. století, která byla dále velmi ovlivněna výslovností skotskou. To ji dělá poněkud archaickou. Samohlásky [e:, o:] angličtiny osmnáctého století a dnešní skotské angličtiny byly diftongizovány na [ei, ou], ale v bengálské angličtině si zachovaly svůj monovokalický charakter. Pouze zřídka se vyskytuje [ei]. SSE ztrácí [r] na konci slabiky a před souhláskou uvnitř slova, ale v bengálské výslovnosti zůstává zachováno, kromě případů, kdy může být asimilováno s následující hláskou [t, d]. Samohlásky se důsledně nerozlišují a v případech, kdy není v bengálštině ekvivalentní hláska, se používá podobných bengálských hlásek.²³

2.1.1. Konsonantní změny

V některých případech se v bengálském jazyce frikativy původních anglických slov mění na aspirované nebo neaspirované hlásky nebo aproximanty. Např.:

<u>Angl. přejímka (význam)</u>	<u>Angl. výslovnost</u>	<u>Beng. výslovnost</u>
fashion (móda)	[ˈfæʃən]	-> [pʰɛʃən]
office (kancelář)	[ˈɔfis]	-> [apʰiʃ] / [apiʃ]

²⁰ Varma, R.S. *Note on Phonologic Substitution in English Loanwords in Hindi*

²¹ Chatterji, S.K. (2002) Str. 645 - 648

²² Biśbās, N. *Bāmlā ekāḍemī barilā uccāraṇ abhidhān*. Bangla Academy, Dhaka 2003. (1990)

²³ Chatterji, S.K. (2002) Str. 634 - 635

Dále lze pozorovat změny z alveolárních konsonantů na konsonanty retroflexivní. Retroflexivní hlásky jsou typické právě pro indické jazyky. Přestože má bengálština i alveolární *t*, anglickou hlásku *t* vyslovuje retroflexivně. Například:

motor	[ˈməʊtə]	->	[moʈə]
theatre (divadlo)	[ˈθiətə]	->	[tʰiaʈə]

V bengálském fonologickém systému chybí ve srovnání s angličtinou některé hlásky. Bengálština v těchto případech mění místo artikulace a obvykle přidává aspiraci. Typickým příkladem jsou hlásky *f*, *z* a *v*.

safe (bezpečný)	[ˈseɪf]	->	[sepʰ]
vote (volba)	[ˈvəʊt]	->	[bhoʈ]
November (listopad)	[nəʊˈvembə]	->	[noʊbhembə]
blouse (halenka)	[ˈblaʊz]	->	[biləʊʈʒ]
gazette (noviny)	[gəˈzɛt]	->	[gəʈʒɛt]

V ojedinělých případech se setkáváme také se změnou v znělosti. Z neznělých hlásek se stávají znělé a naopak.

decree (dekret)	[diˈkri:]	->	[dʒiɡiri:]
-----------------	-----------	----	------------

Další příležitostnou změnou je změna hlásky *n* na *l*. Například:

lantern (lucerna)	[ˈlæntərn]	->	[lalʈɛn]
-------------------	------------	----	----------

Hlásky *r* v pozici na konci slabiky ve většině případů zůstává, pouze před hláskami *t*, *d* a někdy i před *l* eliduje. Například:

card (karta)	[ˈka:d]	->	[ka:t]
orderly (pomocník)	[ˈɔ:rdərli]	->	[ardali]

V některých případech se hlásky *r* mění v jiné hlásky, a to na *ʃ* nebo *l*. Naopak hlásky *l* se může změnit na *r*.

acre (akr)	[ˈeɪkə]	->	[ekə]
colonel (plukovník)	[kɜ:lənəl]	->	[kɜrnəl]

2.1.2. Polovokalické a vokalické změny

Častou vokalickou změnou je změna v přízvučných nebo polopřízvučných vokálech anglických slov. Obvykle se setkáváme se změnou $\text{æ} \rightarrow \text{ɛ}$, ale i $\text{æ} \rightarrow \text{a}$.

Například:

bank (banka)	[ˈbæŋk]	->	[bɛŋk]
--------------	---------	----	--------

V bengálském fonologickém systému nejsou některé dvojhlasý, které má angličtina, a proto je bengálština v anglických přejímkách zjednodušuje následujícím způsobem: $\text{ei} \rightarrow \text{e}$, $\text{əu} \rightarrow \text{o}$.

jail (vězení)	[ˈdʒeɪl]	->	[dʒel]
---------------	----------	----	--------

coat (kabát)	[ˈkəʊt]	->	[kot]
--------------	---------	----	-------

clothe (látka)	[ˈkləʊd]	->	[klod]
----------------	----------	----	--------

Podobným způsobem bengálština zjednodušuje různé další skupiny vokálů následujícím způsobem: $\text{iə} \rightarrow \text{ijə}$, $\text{ɛə} \rightarrow \text{ɛ}$, $\text{uə} \rightarrow \text{u}$.

beer (pivo)	[ˈbiə]	->	[bijə]
-------------	--------	----	--------

tour (cestování)	[ˈtuə]	->	[tu:r]
------------------	--------	----	--------

Anglické polovokály bengálština nahrazuje vokály, například u zastupuje w , jak je patrné z následujících příkladů:

will (bude)	[ˈwɪl]	->	[uɪl]
-------------	--------	----	-------

wood (dřevo)	[ˈwʊd]	->	[ut] / [ud]
--------------	--------	----	-------------

waiting room (čekárna)	[ˈweɪtɪŋ ru:m]	->	[oetɪŋ rum]
------------------------	----------------	----	-------------

Další změny vokálů:

coupon (kupón)	[ˈku:pən]	->	[ku:pən]
----------------	-----------	----	----------

engineer (inženýr)	[ˈendʒɪniə]	->	[indʒinijə]
--------------------	-------------	----	-------------

Změny můžeme nalézt i v nepřízvučných vokálech v anglických přejímkách.

Například:

biscuit (sušenka)	[ˈbɪskɪt]	->	[bɪskut]
-------------------	-----------	----	----------

2.1.3. Asimilační změny

První z asimilačních změn, která se v bengálštině v anglických přejímkách vyskytuje, je konsonantní asimilace.

lantern (lucerna)   [ˈlæntən]   ->   [lalʔən]

Častou změnou je také metateze (přesmyk) neboli prohození dvou hlásek v jednom slově. Například:

film (film)   [ˈfɪlm]   ->   [flɪm]

taxi (taxi)   [ˈtæksɪ]   ->   [tæskɪ]

disco (diskotéka)   [ˈdiskəʊ]   ->   [dikso]

Z důvodu obtížné výslovnosti shluku konsonantů na začátku slov si bengálští mluvčí vypomáhají vkládáním protetického vokálu. Tímto vokálem je nejčastěji *i*, ale v některých případech se můžeme setkat i s jinými hláskami.

school (škola)   [ˈsku:l]   ->   [ɪsku:l]

station (stanice)   [ˈsteɪʃən]   ->   [ɪsteɪʃən]

stable (stáj)   [ˈsteɪbəl]   ->   [əstəbəl]

Podobně jako v předchozím případě si bengálština vypomáhá doplněním vokálu do slabiky, jejíž základ tvoří slabičný konsonant.

table (stůl)   [ˈteɪbəl]   ->   [tɛbəl]

apple (jablko)   [ˈæpl]   ->   [æpəl]

cycle (kolo)   [ˈsaɪkl]   ->   [sɛɪkəl]

Shluky konsonantů bengálština zjednodušuje vkládáním vokálů. Například:

decree (dekret)   [dɪˈkri:]   ->   [dɪgɪri:]

Obvyklou asimilační změnou u anglických přejímk je elize *ə* před *r*, kterou můžeme pozorovat v následujících příkladech.

cigarette (cigareta)   [ˈsɪgəˈret]   ->   [sɪgret]

battery (baterie)   [ˈbætəri]   ->   [bɛtri]

Další změny, s kterými je možné se setkat, jsou například:

verandah (veranda)	[və'ɹændə]	->	[bɛrɑmdɑ]
inch (palec)	[ˈɪntʃ]	->	[ɪntʃ]

Díky možnostem živějšímu kontaktu se správnou výslovností angličtiny se slova přejímaná dnes častěji vyslovují správným způsobem po anglicku, tudíž se „nebengalizují“. Výslovnost slov však není ustálena, a tedy existuje mnoho variant.

2.1.4. Přízvuk

Kromě výslovnosti se u anglických slov často nedodrží ani správný přízvuk. Přízvuk se v přejímkách může přesunout na jinou slabiku, než tomu tak je v původním slově.

April (duben)	[ˈeɪprɪl]	->	[əˈprɪl]
calendar (kalendář)	[ˈkæləndə]	->	[kəˈlɛndər]
conductor (průvodčí)	[ˈkɒndʌktə]	->	[kɒnˈdʌktər]

2.2. Posunutá výslovnost bengálštiny

U bengálských mluvčích, kteří žijí dlouhodobě v anglicky mluvící oblasti, dochází pod vlivem angličtiny u bengálských slov k aspiraci původně neaspirovaných znělých konsonantů. Například²⁴:

āmi pārba (já budu moci)	[ami parbo]	->	[ami p ^h arbo]
ṭiyā (papoušek)	[tija]	->	[t ^h ija]
kāl (zítra)	[ka:l]	->	[k ^h al]

Jak již bylo dříve zmíněno, angličtina nezanechala na bengálské fonologii téměř žádný vliv. Jedná se pouze různé odchylky od anglického originálu při výslovnosti anglických přejímek v bengálštině. V dnešní době má angličtina pozici celosvětového dorozumívacího jazyka. Přichází tedy do styku s mnoha dalšími jazyky, které ji pozměňují podle vlastních fonologických pravidel.

---

²⁴Al-Azami, S. *Linguistic Manipulations in the Bengali Language by the Bangladeshis in Manchester*. SACS Vol. 1 No. 1, 2006. Str. 54

3. MORFOLOGIE

Slova se v jazyce tvoří skládáním, přejímáním z jiných jazyků nebo odvozováním. Skládání je způsob tvoření kompozit či složenin, přičemž složenina obsahuje dva či více slovní kmeny. Vztah mezi nimi může být v rovině koordinační či v rovině determinační. Přejímání slov nebo víceslovných pojmenování rozšiřuje slovní zásobu daného jazyka. Zvláštním přechodem mezi vypůjčkou a vlastním tvořením nového pojmenování je kalk, který doslovně překládá dané slovo či slovní spojení. K odvozování dochází pomocí afixů, které můžeme rozdělit na prefixy (předpony) a sufixy (přípony), případně i infixy (vpony).²⁵

Angličtina za několik století koexistence s bengálštinou na její morfologii ve srovnání s lexikologií měla podstatně menší vliv. Opět jako v případě předchozí kapitoly se budeme zabírat vlivem anglických přejímek na tvorbu nových slov, nikoliv novými morfologickými pravidly z angličtiny. V případě anglických lexikálních přejímek si ve většině případů bengálština vypůjčuje podstatná jména, v menší míře pak přídavná jména a slovesa.

3.1. Substantiva

Většina anglických přejímek zůstává ve své původní podobě, jen se k nim v případě substantiv připojují pádové sufixy (viz 3.5.). Můžeme si uvést příklad několika kompozit, jejichž první část pochází právě z angličtiny.

Anglická slova *head* (hlavní), *full* (plný) a *half* (poloviční) se používají v mnoha bengálských složeninách a téměř se stala prefixy. Např. *heḍpaṇḍit* z anglo-indického Head Pundit, *heḍbābu* (vedoucí indický úředník v kanceláři), *phulbābu* (švihák), *phulākhṛāi*, *hāp(h)ākhṛāi* (dva styly poetického a hudebního soutěžení v 19. století v Bengálsku).²⁶

3.2. Adjektiva

Bengálština přejímá z angličtiny adjektiva v čisté podobě jen v malé míře. Sama si však od některých anglických substantiv adjektiva tvoří podle vlastních

---

²⁵ Čermák, F. *Jazyk a jazykověda*. Karolinum, Praha 2001. Str. 144-146

²⁶ Chatterji, S.K. (2002) Str. 714

pravidel. Například sufixem *-i* z anglického slova theater (divadlo) bengálština vytvořila adjektivum *thijetāri* (divadelní) nebo z anglického slova film adjektivum *filmī* (filmový).

3.3. Slovesa

Přímé výpůjčky sloves z angličtiny nejsou v bengálštině obvyklé. V bengálštině se setkáváme s verbo-nominálními výrazy, které vycházejí z anglických substantiv a adjektiv, ale známe i případy tvorby ze sloves. Slovesa jako *edit*, *manage*, *quote*, *note*, *agree* se stejně jako substantiva a adjektiva volně připojují k bengálským slovesným kořenům *kar-*, *de-* (tedy nikoli pouhým přidáním *-ā*). Takto se tvoří slovesa v hovorové bengálštině lidí s anglickým vzděláním, například *phon karā*, *pās karā*, *test karā*, *ripit karā* atd. Ve slangu je však možné najít skutečná denominativa, např. ve studentském slangu v Kolkatě se vyskytuje sloveso *pāsāno* / *pesuno*, *pāsuāno* (projít, nechat projít).²⁷

3.4. Adverbia

V bengálštině můžeme najít i některá nově vytvořená adverbia. Při spojení původně perského prefixu *be-* s některými anglickými slovy vznikají adverbia (takto mohou vznikat i jiné slovní druhy – substantiva, adjektiva atd.). Například: *beheḍ* (ztrácet hlavu, bezhlavě), *beṭāim* (v nesprávný čas).²⁸

3.5. Skloňování přejímek

Bengálština s anglickými substantivy často zachází jako se svou vlastní slovní zásobou a skloňuje je podle bengálských gramatických pravidel. Přidává k nim koncovky pádů, například genitivu *-r/ -er/ -yer*. K anglickému substantivu *ṭebil* je v následujícím případě připojena pomocí genitivu i postpozice:

ṭebiler opar pracur kāgajpatra o phāil /

(S.G., str. 141)

Na stole leželo mnoho dopisů a složek.

---

²⁷ Ibid. Str. 884

²⁸ Ibid. Str. 214

Dále se připojuje k anglickým substantivům dativní a akuzativní suffix *-ke*. V následující excerpti se tento pád objevuje u slova *ārdāli* (z anglického *orderly* - poslíček):

*darjār kāche ārdālike kono kathā balār suyog nā diyei tapan beś śabda kare bhetaṛe ḍhuke
gela /* (S.G., str. 141)

Aniž by dal **poslíčkovi** u dveří příležitost cokoli říct, vešel Tapan hlučně dovnitř a mluvil.

Stejně tak se připojuje koncovka lokálu *-e/ -te/ -y*. Například ve slově *śuṭim* (z anglického *shooting* - natáčení):

āmi ekhāne śuṭimye esechi / (AL2, str. 11)

Přijel jsem sem **na natáčení**.

Také se lze setkat s anglickými substantivy, která přešla koncovky plurálu z bengálštiny *-rā/ -erā/ -yerā* (Nom.), *-der/ -eder/ -yeder* (Gen.) a další. Například:

...ḍāktārrā oi sammelane yābe / (AL1, str. 25)

Doktoři pojedou na tu konferenci.

selebṛitider aparādh prabaṇatār abhinab ek cālcitra tule dharla dasāi / (SI, str. 42)

Dasái vám ukazuje podivný způsob chování hříšných **celebrit**.

Také k nim lze připojit demonstrativní partikule *-tā, -tī* nebo partikuli zdůrazňovací *-i*, jako v případě následující věty:

pulīser tatparatāy goṭā gyāmṭāi dharā paṛla / (MBD2, str. 593)

Celý **gang** byl dopaden díky rychlosti policie.

3.6. Angličtina v echových výrazech

Indické jazyky jsou specifické mimo jiné i tvorbou echových výrazů. Echové konstrukce vznikají zopakováním jednoho slova ve změněné formě. Echové slovo potom nenese žádný význam, ale má ho jen ve spojení se slovem řídícím. Echo není nikdy tvořeno prostou reduplikací. Mezi řídící slovo a reduplikovanou část může být

vložen určitý konsonant (jestliže začíná řídící slovo na konsonant, bývá tento v echu vyměněn za jiný). Například *kāpar-copar* (oblečení), *cā-tā* (čaj).

Postupem času mezi bengálské echové výrazy pronikla i angličtina a po jejich vzoru se začala tvořit „echa“ i z anglických slov. Např. *seks - teks* (sex), *bijār - tījār* (pivo), *sinemā - tinemā* (kino), *lauśan - tauśan* (pleťové mléko) atd.

3.7. Anglické sufixy u bengálských slov

U bengálských mluvčích v anglickém prostředí lze pozorovat zajímavý jev, a to připojování anglických sufixů k bengálským slovům. Totéž platí pro bengálské mluvčí, kteří jsou ovlivněni anglickou výukou či mají úzký kontakt s anglickým jazykem. Důvodem může být také to, že téměř veškeré vysoké vzdělání probíhá v anglickém jazyce.

V anglické větě *I know that you were āḍḍā mārā-ing.*, která znamená *I know you were chatt-ing.* (Já vím, že jste si povídali.), bengálské sloveso přejímá anglickou koncovku *-ing* a věta se tím stává plastičtější. Dalším příkladem může být také přidávání anglické plurálové koncovky *-(e)s* k bengálskému substantivu. Ve větě *I think there are a lot of subidhā-s in it.* slovo *subidhā* nahrazuje anglické slovo *advantage* (výhoda), avšak připojuje se k němu anglická plurálová koncovka *-s* místo bengálského *subidhāgulo*. I v případě životných substantiv můžeme pozorovat přejímání anglických sufixů označujících plurál místo obvyklých bengálských *-rā, -erā* či *-yerā*. Například: *cācu -> cācus* (strýcové), *cāci -> cācis* (tety) nebo *ukil -> ukils* (právníci).²⁹

3.8. Interpunkce

Angličtina měla nezanedbatelný vliv na bengálský pravopis, v případě interpunkčních znamének. Před příchodem Angličanů do Indie v bengálštině existovalo pouze jediné původní bengálské znaménko *oṅṅri* (svislá čára), které označovalo ukončení oznamovací i tázací věty. Všechna ostatní interpunkční znaménka byla převzata z angličtiny a jejich užití má podobná pravidla jako v angličtině.³⁰ Používání interpunkce je však poměrně volné. Někteří autoři i v tázacích větách používají otazníky pouze sporadicky.

---

²⁹ Al-Azami, S. (2006) Str. 55

³⁰ Preinhaelterová, H. *Základní kurs bengálštiny I.* Karolinum, Praha 2003. Str. 24

4. LEXIKÁLNÍ ASPEKT A SÉMANTIKA

Dnešní hovorová bengálština má několik vrstev: mluvu domáckou, v níž převládají slova tadbhavová³¹ a bideš³² vedle malé skupinky slov deš³³, jazyk odborné literatury a novin, který má značné procento slov tatsamových, a hovorovou řeč poevropštělých městských kruhů, jež je přesycena výrazy bideš nového původu, tedy anglickými.³⁴

4.1. Výskyt jednotlivých vrstev jazyka

„V dnešní době obsahuje průměrný bengálský slovník přibližně 75 000 slov, z nichž je 50 000 (67%) tatsamového původu, 21 100 (28%) je tadbhavových a zbytek patří do kategorie slov deš a bideš.“³⁵ Tyto statistiky však neberou v potaz skutečnost, že mnoho z těchto slov je archaických, případně příliš odborných a používají se minimálně. Slovní zásoba používaná v moderní literatuře je převážně tadbhavová (67%) a tatsamová slova mají spíše menšinové zastoupení (25%). Slova původu deš a bideš se podílí na slovní zásobě 8%.³⁶ Je patrné, že tento poměr se mění. Suniti Kumar Chatterji ve své knize *Origin and the Development of the Bengali Language* píše, že v nejnovějším slovníku té doby od Jñānendry Mohana Dāse z roku 1916 je 51.45% slov tadbhavových, 44% tatsamových, 3.3% je perského a 1.25% anglického původu.³⁷

Chatterji dále provedl rozbor úryvků několika raných děl bengálské moderní literatury. V čtyřstránkovém úryvku z klasického díla bengálské moderní literatury z devatenáctého století *Hutom pyāmcār nakṣā* použil autor Kālīprasanna Siṃha 122 slov perského a anglického původu. V článku Rabīndranātha Ṭhākura pojednávajícím o bengálském básnickém metru, uveřejněném na přelomu devatenáctého a dvacátého století v časopise *Sabuj patra*, uvádí Chatterji 26 slov

---

³¹ Slova staroindického původu, ale neustrnulá, prošlá přirozeným jazykovým vývojem, který směřoval ke zjednodušení konsonantních skupin a ke zkracování tvarů.

³² Slova převzatá z mimoindické oblasti, převážně persko-arabské a anglické.

³³ Slova z místních indických jazyků neindoevropského původu.

³⁴ Preinhaelterová, H. (2003) Str. 3

³⁵ http://en.wikipedia.org/wiki/Bengali_vocabulary

³⁶ Ibid

³⁷ Chatterji, S.K. (2002) Str. 218

původu bidešī z celkových 860. Dalším příkladem četnosti cizího elementu je počet 115 slov perského či anglického původu z celkových 857 v politické eseji od Pramathy Caudhuriho s názvem *Rājater kathā*, uveřejněné opět v časopise *Sabuj patra*.³⁸ V současné bengálské próze je poměr následující: v povídce Sunīla Gaṅgapādhyaḃe *Ekjan mānuṣ*, vydané v roce 1977, se vyskytuje 96 slov anglického původu z celkových 1201 slov. V povídce *Padātik* z roku 1988, která pochází z pera autorky doby nedávné, v devadesátých letech zesnulé Āśāpūrny Debī, se nachází pouhých 25 slov anglického původu z celkového počtu 2383 slov.³⁹

4.2. Bidešī slovní zásoba

Jak jsme již zmínili, bidešī slovní zásoba má vysoké zastoupení v bengálském lexikonu. V některých případech je obtížné zjistit, jakým způsobem se které slovo do bengálštiny dostalo. Kromě angličtiny, o které budeme pojednávat v další kapitole, se jedná o slovní zásobu z následujících jazyků.

4.2.1. Persko-arabská slovní zásoba

Bengálská slovní zásoba se vyznačuje velkým množstvím slov perského a arabského původu. Díky rostoucímu vlivu islámu od začátku třináctého století se postupně perština propracovala na úroveň dvorského a literárního jazyka. Perština byla také až do roku 1836, kdy ji vystřídala angličtina, oficiálním jazykem v soudnictví. Z perštiny je v bengálštině mnoho přejímek z oblasti vojenství a náboženství, ale i v mnoha dalších oblastech. Například *tīr* (šíp), *kellā* (pevnost), *buruj* (věž), *korān* (korán), *khodā* (bůh), *haj* (pout') atd. Podle Chatterjiho se v bengálštině také nachází asi 40 slov tureckého původu. Např. *ujbak* (blázen), *kulī* (nosič), *lās* (mrtvola) atd.⁴⁰

4.2.2. Portugalská slovní zásoba

Později se do bengálštiny dostalo velké množství slov z portugalštiny, převážně z oblasti náboženství, postupem času však tato slova ve většině případů zanikla - až na výjimky: *girjā* (kostel) a *pādri* (kněz). Další slova portugalského

---

³⁸ Ibid. Str. 221 - 222

³⁹ Dle vlastního rozboru.

⁴⁰ Chatterji, S.K. (2002) Str. 213

původu, která se dodnes používají v hovorové bengálštině, jsou například: *ānāras* (ananas), *ālmāri* (skříň), *cābi* (klíč), *jānlā* (okno), *pēpe* (papája), *bārāndā* (veranda), *bāsan* (nádobí), *jisu* (Ježíš), *sāban* (mýdlo), *istri* (žehlička), *perek* (hřebík), *bālti* (kbelík), *behālā* (housle) atd.

4.2.3. Holandská a francouzská slovní zásoba

Další jazyky kolonialistů jako holandština a francouzština měly z dnešního pohledu na bengálštinu zanedbatelný vliv. Ovlivnily ji pouze v lexikologii, a to jen několika málo výrazy. Z holandštiny je to například slovní zásoba v karetní terminologii: *haratan* (srdce - karetní barva), *iskāban* (piky – karetní barva), *turup* (trumf), *ruitan* (káry), *ṭekkā* (eso). Z francouzštiny jsou to některé názvy národností, např. *iṅgrej* (Angličan), *olandāj* (Holanďan) či *kārtaye* (kartuš), *kupan* (kupón), *ḍipo* (depo), *śemis* (košile) nebo *reṣṭar* (restaurace).⁴¹

4.3. Anglická slovní zásoba

V bengálské slovní zásobě měla na bengálštinu až do dnešní doby největší vliv angličtina. Angličtina zůstala po roce 1947 jedním z úředních indických jazyků a pro svoji snadnost a použitelnost i mimo Indii se stala dorozumívacím prostředkem i mezi Indii samotnými.

Cizí slovní zásobu přejímá výhradně bengálština hovorová. Slovní zásoba se dá rozdělit do několika oblastí podle sémantického hlediska. Jako první byla přejímána administrativní terminologie, různé názvy funkcí lidí, pracujících pro Východoindickou společnost. Mnoho bengálských vzdělanců a myslitelů v době takzvané bengálské renesance získalo své vzdělání v anglickém jazyce. Díky nim bylo přejato mnoho termínů i z oblasti krásné literatury. V počátcích moderního bengálského literárního proudu v devatenáctém století našel velký počet autorů inspiraci v anglické literatuře. Tito autoři překládali anglická díla do bengálštiny. Často se stávalo, že v bengálštině pro to či ono slovo neexistoval vhodný termín. Autor tuto situaci vyřešil tím, že v díle ponechal původní anglický termín. Věděl, že čtenářská obec, která je v angličtině vzdělaná, mu bude rozumět.

Dále se přejímalo v oblastech techniky, vědy a medicíny, v nichž neměla bengálština své vlastní termíny a musela si je vypůjčovat. Vysoký počet přejímek se

---

⁴¹ Ibid. Str. 214-215

nachází také v jazyce každodenního používání, v domácnosti, ve sportovní terminologii, v žurnalistice, informatice, politice, kultuře, médiích a filmu.

Některá ze slov, která se dostala do bengálštiny skrze angličtinu, nejsou slova původem anglická, avšak bengálština u těchto slov vychází z jejich anglické podoby. Pravopis většiny přejímek není ustálen, a tak je lze často nalézt v různých pravopisných variantách.

4.3.1. První anglické přejímky

Převzetí vlády nad Bengálskem v roce 1765 mělo téměř okamžitý vliv na přísun anglické slovní zásoby v první řadě z administrativní oblasti. Před příchodem Angličanů slovní spojení *generální guvernér* v bengálštině neexistovalo. Ujalo se v souvislosti s anglickým převzetím moci a zaváděním vojenských struktur do bengálského správního systému. Například:

imrej āmale gabarṇar jenāreler hāte asīm kṣamatā chila / (MBD2, str. 445)

Za britské vlády měl **generální guvernér** v rukou neomezenou moc.

Na počátku anglického působení v Bengálsku se dále přejímalo z oblastí, ve kterých bengálština neměla slovní zásobu. Jednalo se převážně o administrativní názvosloví, jak je patrné z následujících vět:

prajār durabasthā sūnte „indigo kamiśan“ baslo / (MBD2, str. 37)

„Komise pro indigo“ zasedla, aby si vyslechla stížnosti na bídu poddaných.

puliśer tatparatāy goṭā gyāmṭāi dharā paṛla / (MBD2, str. 593)

Celý **gang** byl dopaden díky rychlosti **policie**.

Mezi další příklady prvních přejímek lze zařadit: *kāūsulī* (counsel - rada), *kālekṭār* (collector - výběrčí daní), *lāṭ* (lord - lord), *terejurī* (treasurer - pokladník), *kompānī/ kampāni* (company - společnost), další pravopisné varianty pro policii: *pulis/ polis* (police - policie) atd.⁴²

4.3.2. Společnost, kultura a politika

---

⁴² Ibid. Str. 633

Přibližně od poloviny 19. století přejímala bengálština názvy předmětů a slova z oblasti moderních věd, kultury a do jisté míry i politiky. Dělo se tak v důsledku bližšího seznamování se s evropským životem a myšlením.

Můžeme uvést následující tři příklady vět z oblasti společenské a kulturní. Přestože by bylo možné termíny vyjádřit bengálsky, používají se často i jejich anglické ekvivalenty. Například:

gyālārīte sakal chele basiyā gāner sure...kabitā ābr̥tti karā haita / (MBD2, str. 593)
Sedíce **na galerii** všichni chlapci... recitovali básně.

arthanaitik baiṣamya thekei kamiunijamer utpatti / (MBD2, str. 37)
Komunismus pochází z ekonomické nerovnosti.

śūye śūye elomelo anek cintār par mane paṛe āgāmīkāl oder iuniyāner miṭim āche /
Jak tak ležela, hlavou se jí honily neuspořádané myšlenky, až si vzpomněla, že zítra je jejich
odborová schůze. (ADP, str. 73)

Bengálština přejímá anglická slova z oblasti společenské, kulturní a politické oblasti do dnešní doby. Jedná se o slova, jako například: *bhoṭ* (vote - volba), *byālaṭ* (ballot - volební hlas), *prinṭār* (printer - tiskárna), *gejeṭ* (gazette - noviny), *ṭāimṭebal* (time table - rozvrh, rozpis) či v pozdějších letech *sinemā* (cinema - kino), *hiṭ* (hit - hit), *thiyeṭār* (theater - divadlo), *noṭ* (note - bankovka), *romyāns* (romance - romantika), *romāṇṭik* (romantic - romantický), *klyāsik* (classic - klasický), *trājeḍi* (tragedy - tragédie), *kameḍi* (comedy - komedie), *āṛṭ* (art - umění), *kriṭik* (critic - kritik), *phiucārijam* (futurism - futurismus), *sāyēns* (science - věda), *plaṭ* (plot - děj), *kemiṣṭrī* (chemistry - chemie), *phijiks* (physics - fyzika) a mnohá další.⁴³

4.3.3. Technické termíny

Bengálština přejímala a dodnes přejímá technické termíny. Opět je nutné podotknout, že se jedná ve valné většině o výrazy spjaté se západním způsobem života či že tyto předměty byly v minulosti do Indie z Evropy přivezeny. Například:

kerosinṭā beśī nā kharacā hay / (ADP, str. 75)

---

⁴³Ibid. Str. 217

Ten **petrolej** není moc drahý.

*kalkātā śahare pukur nāi baṭe temni **ṭiuboṃel** to ācche /*

(ADP, str. 76)

V Kolkatě sice nejsou rybníky, ale jsou tam **vrtané studně**.

Lze mezi ně zařadit: *gyās* (gas - plyn), *meśin* (machine - stroj), *ḍren* (drain - kanál), *ḍrām* (drum - barel), *peṭrol* (petrol – benzín), *ḍijel* (diesel - nafta), *peṭrol pāmp* (petrol pump - benzínová pumpa), *ḍāktār* (doctor - doktor), *kyānsār* (cancer - rakovina), *apāreśan* (operation - operace) a mnoho dalších.

4.3.4. Doprava

Angličané si byli vědomi nutnosti zefektivnit dopravu, a proto se rozhodli ve druhé polovině 19. století vybudovat na území Indie železnici. Pro termíny související s železnicí a dopravou v indických jazycích neexistovala ekvivalentní slovní zásoba. V pozdější době bylo několik pokusů zavést pro tuto slovní zásobu tatsamové termíny, ale s velkým úspěchem se nesetkaly. S rychlou motorizací ve dvacátém století souvisí i přejímání slovní zásoby z různých oblastí souvisejících s dopravou. V mnoha případech i zde můžeme nalézt bengálské ekvivalenty, jako u následujícího větného příkladu:

*pulís thākteo rāstār **krasiṃe** bhīṣaṇ ḍurghaṭanā ghaṭe gela /*

(MBD2, str. 273)

Přestože byla policie přítomná, stala se na **křižovatce** hrozivá nehoda.

Lze se setkat s běžně používanými termíny jako: *reloṃe / relgāṛī* (railway - vlak), *bās* (bus - autobus), *ṭrām* (tram - tramvaj), *moṭar* (motor - motor), *sāikel* (cycle - kolo), *ṭyāksi* (taxi - taxi), *kras karā* (cross - přejít) atd.

4.3.5. Názvy profesí a institucí

Bengálština hojně přejímá názvy profesí a institucí, pro které často nemá vlastní označení. Například:

*dharma prabartak kabi **ārṭiṣṭ** prabhṛti mānaber yathārtha śikṣak /*

(MBD1, str. 213)

Právými učiteli lidských bytostí jsou náboženští kazatelé, básníci, **umělci** a další.

Dalšími příklady přejatých názvů profesí jsou: *ṭicār* (teacher - učitel), *ḍāktār* (doctor - doktor), *sekretārī* (secretary - sekretář/ka), *pulis* (police - policista), *kanṣṭabal* (constable - policejní náčelník), *kanṭrākṭar* (contractor - kontraktor), *kanḍākṭar* (conductor - průvodčí), *ripartār* (reporter - reportér), *āphisar/ āpisār* (officer - úředník) atd.

V oblasti názvosloví institucí je situace podobná. Mnohdy existuje bengálská i anglická varianta a záleží na mluvčím, pro kterou variantu se rozhodne. V následujícím příkladu by místo anglického slova *aphis* mohlo být použito slovo bengálské (i když persko-arabského původu), a to *daphtar*.

āphiser poṣāk parite nijer ghare ḍhukite abāk haiyā gela / (MBD1, str. 76)

Byl překvapen, když vstoupil do svého pokoje, aby si vzal oblečení do **práce**.

Příklady z této oblasti jsou: *iskul* (school - škola), *byānk* (bank - banka), *pārḱ* (park - park), *poṣṭ* (post - pošta), *āpis / āphis* (office - kancelář), *klās* (class - třída), *kalej* (college - vyšší škola), *jel* (jail - vězení), *korṭ* (court - soud), *ṣṭeśān* (station - stanice).

4.3.6. Názvy zemí a státních příslušníků

S výjimkou několika názvů zemí, které byly přejaty z francouzštiny (viz 4.2.3.) či jiných jazyků, je většina názvů přejata z angličtiny. Vedle termínu *āmerikān* existuje i hovorový termín, vycházející ale také z angličtiny, *mārkin* (americký). V následující větě autor zmiňuje příchod Arménů do Kolkaty:

bideś theke kalkātay pratham ārmāni baṇikerā esechila / (MBD1, str. 214)

První přišli z ciziny do Kolkaty **arménští** obchodníci.

Další příklady jsou: *kiubā* (Kuba), *iyāṃki* (Yankee), *jārmāni* (Německo), *sobhiyeṭ iuniyan* (Sovětský svaz), *jāpān* (Japonsko) atd.

4.3.7. Předměty běžného použití

Pomineme-li různé technické a odborné oblasti, mnoha anglickým slovům se podařilo proniknout do běžného používání v domácnosti. Jedná se o slova označující věci každodenní potřeby, která se v mnoha případech do Indie dostala spolu s

evropskými kolonizátory. Pro předměty jako *ṭebil* (z anglického slova table znamenajícího stůl) či *pepār oyeṭ* (paper weight - těžítka) nelze nalézt v bengálštině ekvivalent. Následuje několik příkladů použití těchto výrazů v povídkách od Sunīla Gaṅgapādhyāye a Āśāpūrny Debī:

ār ek kāp nin nā? (ADP, str. 75)
Chcete ještě jeden **šálek**?

bhāt dāl? dudh bārli? (ADP, str. 75)
Rýži s luštěninou? Mléko s **ovsem**?

tapan ṭebil theke pepār oyeṭṭā tule mārmūrtite balla / (SG, str. 142)
Tapan zvedl ze **stolu těžítka** na **papír** a s vražedným výrazem řekl.

Mezi příklady předmětů běžného použití lze zařadit například: *ceyār* (chair - židle), *bāksa* (box - krabice), *keṭli* (kettle - konvice), *koc* (couch - gauč), *koṭ* (coat - kabát), *pleṭ* (plate - talíř), *phaṭo* (photo - fotka), *phyān* (fan - větrák), *pensil* (pencil - tužka), *ḍis* (dish - jídlo), *biskuṭ* (biscuit - pišingr), *ṭeliphon* (telephone - telefon), *ṭelibhiśan* (television - televize), *ṭibhir pardā* (televizní obrazovka), *ṭikiṭ* (ticket - lístek), *kyāmerā* (camera - fotoaparát) a mnohá další.

4.3.8. Ostatní přejímky

Přejatá slova z angličtiny lze nalézt například v oblasti sportu. Se zdomácněním nejrůznějších, původem anglických nebo evropských sportů se dostalo sportovní názvosloví do bengálštiny: *krikeṭ* (cricket - kriket), *klāb* (club - klub), *bal* (ball - míč), *phuṭbal* (football - fotbal) atd.

Přestože mají Bengálci své vlastní váhy a míry, často přejímali anglické systémy a s nimi i jejich názvosloví. Mezi jednotky míry a váhy můžeme zařadit: *kilo/keji* (kilogramme - kilogram), *miṭār* (meter - metr), *iṅcī* (inch - palec), *māil* (mile - míle), *ḍajan* (dozen - tucet) atd. V bengálštině se také často používají anglické číslovky.

Třebaže Bengálci mohou užívat názvy měsíců podle svého lunárního kalendáře, v médiích a v tisku je obvyklé používat termíny anglické. Například: *jānuyāri* (January - leden), *epriḷ* (April - duben), *kyāleṅḍār* (calendar - kalendář) atd.

Bengálština také přejímá z angličtiny abstraktní pojmy. Například:

koṭeśan na dije se kona kathāi balte pāre na /

(MBD2, str. 243)

Nemůže nic říct bez uvedení **citace**.

baktabyer kajekṭā paṅeṅ bale dijechen sekretāri salil sen /

(ADP, str. 73)

Sekretář Salil Sen už (ji) řekl několik **poznámek**, o kterých by měla mluvit.

Přejatá slova spadající do této kategorie jsou například: *ṭiuśani* (tution - doučování), *ḍril* (drill - dril), *kredīṭ* (credit - kredit za film) atd.

4.4. Kolokace

Bengálština také v menší míře přejímá i víceslovná spojení. Většinou se jedná o ustálené víceslovné pojmenovací jednotky, které zůstávají v původní anglické podobě, a proto i v případě, kdy za sebou následují dvě substantiva, nevytváří bengálština genitivní či jiné konstrukce. Můžeme uvést příklady *ṭrebhel ejensi* (a nikoliv *ṭrebhel-er ejensi*, cestovní kancelář) nebo *oyeṭim rum* (waiting room - čekárna). Např. *ciph kansālṭim eḍiṭar* (Chief Consulting Editor) či *ciph eksekiutibh aphiser* (Chief Executive Officer).

4.5. Souběžně používaná synonyma

Bengálština často přejímá z angličtiny výrazy, pro které už označení má. Existují-li dva, či více synonymních výrazů, je otázkou, v jakém kontextu pak mluvčí konkrétní výraz použije (viz. 5.3.2.). Například v následující větě by bylo možné místo slova *presideṅṭ* použít mnohem užívanější bengálský výraz *rāṣṭrapati*:

khabarṭā śune khub duḥkhita hayecheṅ āmerikār presideṅṭ bil kliṅṭan / (AL1, str. 42)

Když tu zprávu uslyšel, americký **prezident** Bill Clinton byl velmi smutný.

Pro slova jako *gelās* (sklenička) či *ṭebil* (stůl) dříve v bengálštině neexistoval žádný výraz, takže s příchodem západního způsobu života byla přijata i tato slova. Synonymní výrazy v bengálštině a angličtině však mohou, z důvodu používání v různých sociálních skupinách, nabýt lehce odlišného významu.

Pro výrazy každodenního používání v mnoha případech existují i původní bengálské termíny, které se však z nějakého důvodu neujaly, anebo se slova z obou jazyků používají synonymně. Například pro slovo znamenající nemocnici - *hāspātāl* existuje tatsamový termín *cikitsālay*, pro *ṭamāṭo* (tomato - rajče) se dříve používal

termín *bilāti begun* (doslova: anglický lilek) nebo *ḍabal* (double - dvakrát), pro něž existuje i původní výraz *dviguṇ*. Do hovorové bengálštiny proniká nepřeberné množství anglických slov nejen pro věci, které přináší západní způsob života, jako například: *dinār* (dinner – večeře), *kāp* (cap – čepice), *krīścān* (Christian – křesťan), ale i tam, kde jazyk má svůj původní termín (*ruḷ*, angl. rule místo beng. *niyam* - pravidlo).⁴⁴

4.6. Kalkování

V bengálštině se také vyskytuje mnoho kalků (doslovných přejímek); jde o idiomy, na první pohled ryze bengálské, které však vznikly až podle vzoru angličtiny. Jedná se například o *hāt ghaṛi*, což znamená náramkové hodinky, doslovně z anglického *wrist watch*, dále pak o *galābandha*, což znamená kravata – v angličtině *neck tie*. R. Shaw dále uvádí i celé kalkované věty, přičemž bylo v některých případech použito tatsamové slovní zásoby:

āmi ki āste pari ?

Can I come in? (Mohu vstoupit?)

ebār tini tār baktabya rākhbe /

He will keep his opinion. (Vysloví teď svůj názor.)

Angličtina působí na bengálštinu i ve frazeologii přímými výpůjčkami celých frází, např. zdvořilostních, kterých se dříve vůbec neužívalo a ani dnes se v domácím nebo vesnickém prostředí příliš neužívá (please, thank you, welcome), ale které Bengálci snažící se přiblížit západnímu způsobu života užívají stejně jako rodilí angličtí mluvčí. Mnoho z těchto idiomů je opět z oblasti společenské etikety, např. omluvná fráze *āmi duḥkhita*, což v přesném překladu znamená *I am sorry* (je mi líto), místo dříve používaného *kichu mane karben nā*. Takovýmto způsobem se překládají i jednotlivá slova - *dhanyabād* (děkuji).⁴⁵

Některá slova ztratila cizí nádech a lidé bez znalosti angličtiny si je připodobnili k bengálské slovní zásobě. Např. slovo municipality v lidové bengálštině získalo podobu *munśī-pāl*, což lze lidovou etymologií přeložit jako „skupina úředníků“. Další

---

⁴⁴ Vacek, J., Preinhaelterová, H. (1975) Str. 191

⁴⁵ Ibid. Str. 191

příklady tohoto typu podle Chatterjiho jsou: artichoke (artyčok) -> *hāti-cokh* („sloní oko“), honeysuckle (zimolez) -> *hāni-sikal* („řada zranění“).⁴⁶

4.7. Sémantika

Mnoho anglických slov po začlenění do bengálštiny mění svůj význam. Může to být způsobeno historickým vývojem, protože první fáze přejímání probíhala již od poloviny 18. století. Význam slov se tedy vyvíjel v indickém kulturním prostředí jinak, než tomu bylo v původním anglickém prostředí, a proto se jejich významy dnes mohou rozcházet.

Anglická slova převzatá do bengálštiny mohou změnit svůj význam. Například u slova *hoṭāl*, které v angličtině označuje hotel, se používáním v indickém prostředí jeho význam posunul a dnes častěji než hotel označuje jídelní či restaurační zařízení.

Význam anglické přejímky v bengálštině se nemusí jen změnit, ale může nabýt dalších významů či některé z původních ztratit.

Jedním z takových příkladů je slovo *gelās* (glass), které má v angličtině širší význam a může znamenat samotný materiál sklo a z něho vzniklé skleněné výrobky a tedy i sklenici, což je jediný význam, který si udržela bengálská přejímka. Je to patrné z následující excerpované věty.

prabhur ādeś mata bhitar haite goṭā tinek rekābī o gelās āsila / (MBD2, str. 560)

Na příkaz pána byly zevnitř domu doneseny asi tři pokrmy a **sklenice**.

Naopak slovo *tikiṭ* má v angličtině význam lístku (do divadla, na loď atd.). V bengálštině má však rozšířený význam a kromě lístku znamená *tikiṭ* i poštovní známku.

---

⁴⁶ Chatterji, S.K. (2002) Str. 216

5. SOCIOLINGVISTICKÉ HLEDISKO

Indie je hned po Číně druhá nejlidnatější země světa. Podle odhadu pro rok 2007 v Indii žije 1,129,866,154 obyvatel.⁴⁷ Předpokládá se, že přibližně tři čtvrtiny obyvatel žijí na venkově a jedna čtvrtina ve městech. Trendem několika posledních desítek let je postupný přesun obyvatel do městských aglomerací. Na základě tohoto rozdílu je velmi těžké vyvozovat jakékoliv závěry, protože jazyková situace na venkově a ve městech se velice liší.

V Indii má bengálština status jednoho z 23 oficiálních jazyků a dále je národním jazykem Bangladéšské lidové republiky. Historicky platila oblast východního Bengálska za oblast nestandardních dialektů. Pro lidi z těchto oblastí byla nutnost naučit se i jednu z forem hovorového jazyka, která má společenskou prestiž, aby na nich nelpěl punc provincialismu. Toto platilo převážně pro východní Bengálce, jejichž mateřský dialekt byl od mluveného standardu až příliš odlišný. Po rozdělení Indie v roce 1947 se obyvatelé dnešní Bangladéše ocitli v situaci, kdy byli odtrženi od kolkatského kulturního centra, což byla jediná oblast, pro kterou byl hovorový standard mateřštinou. Přerušení těchto styků a náboženská diferenciacie (Bangladéš je převážně muslimský stát, v Západním Bengálsku žijí převážně hinduisté) vedlo k situaci, kdy hovorová forma jazyka v Bangladéši začala přebírat stále více dialektismů a stávala se více kompromisem než standardizovaným jazykem.⁴⁸

5.1. Diglosie

Diglosie je koexistence dvou jazykových forem, nižší a vyšší, které se užívají na jednom území pro různé cíle a funkce a jsou mluvčím v některých případech jen obtížně srozumitelné.⁴⁹ Vyšší forma se užívá především v psaných projevech včetně krásné literatury a v mluvené formální komunikaci. V Bengálsku představuje vyšší formu *sādhū bhāṣā* (čistý, vznešený jazyk). Nižší forma se užívá v ostatních případech, je strukturně jednodušší, má nižší prestiž a je mateřským jazykem mluvčích. V bengálštině se jedná o takzvanou *calit bhāṣu* (běžný jazyk). Základem

---

⁴⁷ <https://www.cia.gov/cia/publications/factbook/geos/in.html>

⁴⁸ Vacek, J., Preinhaelterová, H. (1975) Str. 207 - 208

⁴⁹ Čermák, F. (2001) Str. 77

hovorového standardu je mluva dvou západobengálských kulturních center a jejich okolí: historického Nabadvípu a moderní Kolkaty.

Literární bengálština byla uměle vytvořena na přelomu 18. a 19. století bengálskými pandity. Po stránce gramatické se opírá o středověkou bengálštinu, ze které převzala gramatické tvary a po stránce slovníkové čerpá převážně ze sanskrtu. Uměle vytvořená *sādhū bhāṣā* neměla atributy, které by jí umožnily stát se celonárodním spisovným standardem. Největší překážkou bylo to, že nešlo o živý jazyk, který by se používal v každodenní mluvě. V té době se také začíná zpřístupňovat vzdělání - zpočátku majetnějším bráhmanským vrstvám, později i obyčejným lidem. Tyto funkce mohla plnit jedině ta forma jazyka, kterou lze definovat jako hovorovou mluvu kulturního centra oblasti. To do jisté míry splňovala kolkatská bengálština, ale chyběla jí jedna důležitá vlastnost, a to prestiž. Vzdělané kruhy jí sice mluvily, ale nikdo se jí neodvažoval psát. K psaní byla používána výhradně *sādhū bhāṣā*.

Na počátku anglického působení v Bengálsku hráli velmi významnou a úspěšnou roli angličtí misionáři. Jejich primárním cílem určitě nebylo pronikat do tajů bengálské literatury, ale šlo jim především o to, aby se daným jazykem naučili mluvit a byli schopni se v něm domluvit. Jejich jazyk tedy zachovává rysy a formální znaky *sādhū bhāṣy* především v oblasti gramatiky, ale slovní zásobou se více podobá hovorové formě. Vyhýbá se používání kompozit. V pozdějších letech podobným způsobem proti *sādhū bhāṣe* bojují významné postavy z období bengálské renesance Rājā Rāmmohan Rāy a rodina Ṭhākūrů. V polovině devatenáctého století pouze jediný ze známějších spisovatelů použil hovorovou bengálštinu, a to Kālīprasanna Siṃha. Teprve na začátku 20. století se na *sādhū bhāṣu* začalo útočit otevřeně. Asi nejznámějším propagátorem *calit bhāṣy* byl Rabīndranāth Ṭhākūr, který se jako první zabýval problematikou literárního a hovorového jazyka i teoreticky. Zhruba od poloviny svého života používal ve své tvorbě téměř výhradně *calit bhāṣu*. Dospěl k závěru, že se k sobě obě formy lingvisticky přibližují a jednoho dne se spojí tak, že *calit bhāṣā* bude tím převažujícím elementem.

V dnešní době stále existují vrstvy dvě. Použití *sādhū bhāṣy* je ovšem velmi omezené a naprosto drtivě převládá *calit bhāṣā*. Na rozdíl od přelomu 19. a 20. století se dnes *calit bhāṣā* používá v literatuře, a to jak v próze, tak v poezii. *Sādhū bhāṣā* se omezuje na oblast slova psaného, na vědeckou literaturu nebo několik

málo novin. Její znalost je však nezbytná pro hlubší studium bengálského jazyka či starších pramenů.⁵⁰

Chowdhury uvádí, že po bangladéšském získání nezávislosti průměrně vzdělaný Bangladéšan musel zvládat dokonce čtyři formy své mateřštiny:⁵¹

- 1) čistý dialekt v domácím prostředí
- 2) ustavující se modifikovaný „interdialekt“ v oficiálnějším prostředí
- 3) *calit bhāṣu* k formálním promluvám a k písemným projevům
- 4) *sādhū bhāṣu* jen k písemným projevům

Pokud se však chtěl domluvit mimo svoji jazykovou oblast, byla vyžadována znalost angličtiny.

5.2. Dialekty bengálštiny

V bengálštině nalézáme dialekty jak směrem horizontálním, které označujeme jako dialekty geografické, tak směrem vertikálním, které protínají rovinu sociální. V Bengálsku existuje mnoho geografických dialektů, některé jsou tak odlišné, že si jednotliví mluvčí mezi sebou navzájem nerozumí. “Obecně lze zmínit, že míra odlišnosti od standardní mluvy stoupá od Kolkaty směrem k východu. Nejodlišnější varianty lze nalézt na jihovýchodním území bengálsky mluvící oblasti. Příčinou je velký vliv tibeto-barmského okolí.”⁵²

Jelikož je bengálská společnost velmi rozvrstvená, lze v ní pozorovat velký počet sociálních dialektů. V hinduistické společnosti navíc většina kast odpovídá určitému druhu zaměstnání. Tyto skupiny jsou poměrně uzavřené, a tudíž je jimi používán jazyk blízký k tomu, co my v naší společnosti nazýváme slang. Charakteristickými rysy jsou odlišnosti ve slovní zásobě, méně však v rovině gramatické. Slova neidentifikovatelného původu pochází často ze slovní zásoby neindoevropských jazyků (drávidských a mundských) či se jedná o archaické indoárijské výrazy.⁵³

---

⁵⁰ Vacek, J., Preinhaelterová, H. (1975) Str. 203-204

⁵¹ Ibid. Str. 207 - 208

⁵² Ibid. Str. 208

⁵³ Ibid. Str. 208

5.2.1. Argot ul̥i

Bhaktiprasad Mallik ve své knize o jazyku bengálského podsvětí popisuje řeč kolkatských ulic zvanou *ul̥i* (opačný, obrácený) či *ul̥ibātalā*.⁵⁴ Zatímco běžná a hovorová spisovná mluva má pevné vzory skloňování a časování, jednotný slovník, pravidelnou větnou stavbu a dává přednost používání široce srozumitelných výrazů v jednoduchých konstrukcích, u argotu je tomu právě naopak. Základ pro *ul̥i* lze nalézt v hovorové kolkatské bengálštině, která je promíchána výrazy nářečovými a hindskými. Vyskytuje se v ní také mnoho slov anglických, perských či arabských. Nejčastější změnou oproti bengálštině je změna významu slov. Jedná se o jejich zobecnění, posun či o obrazné použití.⁵⁵ Všechny následující příklady pocházejí z knihy *Language of the Underworld of West Bengal* od Bhaktiprasada Mallika.

5.2.1.1. Přímé výpůjčky z angličtiny

V *ul̥i* lze nalézt mnoho slov přejatých z angličtiny s pozměněným významem. Jedná se např. o *ball* (bomba, ženská ňadra, nádoba na alkohol, dosl. míč), *cigarette* (plnicí pero, dosl. cigareta), *love* (rty dívky, dosl. láska) a *pistol* (sedm rupií, dosl. puška).

5.2.1.2. Výpůjčky s fonetickými změnami dle standardní výslovnosti bengálštiny

Většina komunity mluvící tímto jazykem pochází z nevzdělaných vrstev. Anglická slova se proto vyslovují značně odlišně, v některých případech z neznalosti, v jiných cíleně. Jde například o *bisuni* (zloděj, z anglického business), *kric* (ostrý nůž, z anglického creese), *gulduḡ* (pes, z angl. bulldog), *cāmis* (sirky, z angl. matches), *ciṭṭā* (podvodník, z angl. cheater), *kāpru* (zatčení, z angl. captured), *baṭli* (minerální voda v lahvi, z angl. bottle).

5.2.1.3. Spojení bengálských a anglických slov

V některých případech se v *ul̥i* spojují anglická a bengálská slova a vytvářejí slovní spojení. Například: *ek nambari* (sto rupií, dosl. jedno číslo), *tin fee* (tři rupie, dosl. tři poplatky), *cākār-line* (koleje, dosl. linie kola), *ṛc-fee* (4.75 rupie, dosl. pět

---

⁵⁴ Mallik, B. *Language of the Underworld of West Bengal*. Sanskrit College, Calcutta 1972.

⁵⁵ Miltner, V. *Indie má jméno Bhárat*. Panorama, Praha 1978. Str. 284

poplatků), *byāṇḍel deoyā* (blafovat, byāṇḍel z anglického bundle - dát dohromady), *ṭāimer bābu* (zákazník, který navštěvuje prostitutku ve smluvený čas; ṭāimer z anglického time + genitiv -er), *nambori* (bankovka v hodnotě sto rupií, nambor z anglického number + beng. sufix -i).

5.2.1.4. Spojení anglických a hindských slov

Někdy se v *ulṭi* anglická slova spojují s původně hindskými. Například: *ṭiṇoyālā* (kapsář, ṭiṇ z anglického slova cheating – podvádět a hindská činitelská koncovka - *oyālā*) nebo *fid - ṭhokar* (nové boty, fid z anglického slova fit a *ṭhokar* hindsky kopnutí).

5.2.2. Situace na venkově a ve městě

Je samozřejmé, že vyspělejší městská populace, která má s cizími jazyky, tedy převážně angličtinou, užší kontakt, je jimi ovlivněna ve větší míře než populace venkova. Nová slovní zásoba proniká mnohem rychleji právě mezi městské vrstvy. Přesto však slovní zásoba lidí žijících na venkově obsahuje mnoho anglických slov, která už tak zdomácněla, že je mluvčí považují za vlastní. Jedná se o slova používaná v každodenní mluvě jako např. bulb (žárovka), switch (vypínač), motor (motor), car (auto), lorry (nákladní vůz), bus (autobus), auto (rikša), train (vlak), pump (čerpací stanice), cinema (kino), court (soud), school (škola), college (vyšší škola), office (kancelář), stamp (známka), bank (banka), collector (výběrčí). S postupující technologickou invazí i do rurálních oblastí Indie zasáhla slova jako např. TV (televize), computer (počítač), internet (internet), telephone (telefon), STD (Standard Telephone Directory – indické veřejné telefony), ISD (International Service Directory – indické veřejné telefony s možností volání do zahraničí), cable (kabel - kabelová televize), video (video), electric (elektrický) a mnoho dalších.⁵⁶

5.2.3. Generační a sociální rozdíly

Dalšími faktory, které ovlivňují míru výskytu anglikanismů v jazyce, jsou za prvé sociální postavení a s ním související vzdělání a za druhé generační rozdíly. Tuto diferenci můžeme spatřit při srovnání dvou moderních bengálských povídek

---

⁵⁶Krishnaswamy, N., Krishnaswamy, L. *The Story of English in India*. Foundation Books, New Delhi 2006. Str. 169 - 170

z druhé poloviny dvacátého století od autorů Āśāpūrny Debī a Sunīla Gaṅgapādhyāye. Āśāpūrṇā pocházela z tradiční rodiny a nedostalo se jí vzdělání v angličtině. Sunīl je naopak vzdělán v angličtině, vícekrát navštívil zahraničí, a proto u něj můžeme najít mnohem vyšší frekvenci anglických výrazů (viz 4.1.). Mezi daty narození autorů je také rozdíl dvaceti pěti let. Zatímco Āśāpūrṇā používá anglická slova na místech, ve kterých jsou pro bengálské mluvčí zažitá, Sunīl používá ve své povídce celé anglické věty, a to i tam, kde to není nezbytně nutné.

5.3. Jazykové plánování

Jazykové plánování zahrnuje tvorbu jazykových hranic, tvorbu spisovné normy pro určitou oblast, odlišení jazyka a dialektu atd. Není to záležitost jen lingvistická, ale podílejí se na ní i zákonodárci. Ve snaze snížit procento negramotnosti je důležitým nástrojem vlády systematické školní vzdělání, které zasáhne nejširší vrstvy obyvatelstva.⁵⁷

Po získání nezávislosti v roce 1947 získala bengálština v Indii status jednoho z oficiálních jazyků. Ve Východním Pákistánu byla však situace jiná. Centrum moci této nově vzniklé země se nacházelo v Západním Pákistánu, kde byla za hlavní a jediný oficiální jazyk považována urdština. Vrcholní politici se snažili potlačit snahy východobengálských bojovníků za zrovnoprávnění bengálštiny. To byl také jeden z hlavních důvodů pozdější války a boje za nezávislost v roce 1971.

5.3.1. Plánovaná sankrtizace

Počet anglických slov v bengálštině neustále roste, a přestože v některých případech nastal pokus jazyk sanskrtizovat a najít a zavést pro slova sanskrtský ekvivalent, ve většině případů se to nepovedlo (jako v případě výrazu pro muzeum - *kautukāgār*) nebo se nový termín nejdříve ujal (ve dvacátých letech 20. století), ale postupem času byl vytlačen anglickým ekvivalentem (například termín pro železnici *bāṣpaśākt*). Jsou však známy i případy, kde se tatsamový termín ujal a i dnes je používán častěji než jeho anglický ekvivalent. Jako příklad můžeme uvést *sampādak* (editor) či *sāmbādik* (novinář). Chatterji dále uvádí *adhyakṣa*, jako ve dvacátých letech častěji používaný termín než manažer.⁵⁸

---

⁵⁷ Vacek, J., Preinhaelterová, H. (1975) Str. 126

⁵⁸Chatterji, S.K. (2002) Str. 216

5.3.2. Postupná anglikanizace

Angličtina a hindština mají v Indii identický status oficiálních jazyků ve všech státech Indie. Oba tyto jazyky jsou také součástí povinné výuky ve školách. Výuka na univerzitách probíhá ve většině případů právě v angličtině. Tento fakt a skutečnost, že angličtina byla od dob kolonialismu jazykem společenských elit, jí dodává míru vysoké prestiže. I přes velkou snahu centrální vlády Indie o zavedení hindštiny jako jediného národního jazyka si tuto roli přisvojila angličtina. Díky protestům drávidského jihu hindština nikdy nezískala status celoindického dorozumivacího jazyka.

Je otázkou, kam bude bengálština v budoucnu směřovat. Díky globalizaci a velkému počtu bengálských mluvčích přicházejících do styku s jinými jazyky v zahraničí je pravděpodobné, že „poangličťování“ bengálštiny bude pokračovat a brzy její vliv zesílí a nebude ovlivňovat jen slovní zásobu, ale i jiné složky jazyka.

5.4. Bilingvismus

Pojem bilingvismus neboli dvojjazyčnost (i troj-/ vícejazyčnost) označuje u jednotlivce jev koexistence dvou (nebo více) vybudovaných jazykových systémů. Bilingvismus není ovšem nikdy úplný ani ideální, protože vždy převažuje pro určitou funkci jeden jazyk a pro jinou funkci zase druhý. Pro emocionální vyjadřování tak převažuje spíše mateřský jazyk. Bilingvismus však může označovat i situaci paralelního užívání dvou jazyků v celé jazykové komunitě.⁵⁹

Významná část Bengálců ovládá dva či více jazyků. Jedná se o jejich mateřský jazyk bengálštinu a další významné jazyky užívané v Indii; angličtinu a hindštinu. Zajímavým statistickým ukazatelem z roku 1978 je údaj o preferenci druhého jazyka u nehindsky mluvících obyvatel Indie. Obecně lze shrnout, že s výjimkou obyvatel státu Madhjadpradéš většina obyvatel preferuje angličtinu na úkor hindštiny. V Západním Bengálsku je tento poměr 29.3% oproti 1.2%.⁶⁰

5.5. Střídání jazykových kódů

Jazykové kódy mohou označovat jednotlivé jazyky nebo také jednotlivé variety jazyků. Schopnost užívat několik jazyků (resp. variet jazyka) umožňuje mluvčímu,

---

⁵⁹ Čermák, F. (2001) Str. 53

⁶⁰Sridhar, K.K. *English in Indian Bilingualism*. Manohar, New Delhi 1989. Str. 5

aby je střídal (tzv. střídání kódů), a to i v průběhu jednoho rozhovoru. K faktorům, které střídání jazyků ovlivňují, patří především situace (v různých komunikačních sférách je běžné používat různé jazyky; například příchodem jedince, neovládajícího jazyk, v němž rozhovor dosud probíhal, se mění sama komunikační situace apod.) a symbolizace různých sociálních hodnot, kdy se jazyk stává “metaforou” něčeho (tzv. metaforické střídání kódů); užitím určitého jazyka (resp. variety jazyka) může být symbolizována například vzdělanost, náležitost k nějaké sociální skupině, snaha přiblížit se k nějaké sociální skupině nebo neformální přístup k formální situaci.⁶¹

V rámci střídání kódů můžeme dále rozlišovat mezi přepínáním kódů, tzv. code-switching, a mícháním kódů, tzv. code-mixing.

5.5.1. Přepínání kódů

Přepínání kódů značí schopnost přepínání z jednoho jazyka do druhého během rozhovoru. Přepínání je ovlivněno funkcí, situací a účastníky. Odehrává se na syntaktické úrovni, kdy celé věty z jednoho jazyka se střídají s větami druhého jazyka nebo jsou do nich vkládány.

Při výzkumu první generace Bengálců žijících v anglickém prostředí byly zjištěny následující formy přepínání kódů:⁶²

āmi ballām that's good news /

Řekl jsem, **to jsou dobré zprávy.**

at the same time er māne ei naý ye... /

Zároveň, to neznamená, že...

hathāt kare eklā hay gele she might feel lonely /

Když bude najednou sama, **bude se cítit osamělá.**

tomāder kāj āche I don't deny that /

Nepopírám, že máte práci.

eta bachar par deše yete yācche he wants to go with free mind /

Když už jede domů po tolika letech, **chce jet s prázdnou hlavou.**

---

⁶¹ Nekvapil, J. <http://ulug.ff.cuni.cz/sylaby/sociolng.rtf>

⁶²Al-Azami, S. (2006) Str. 57

ei paryāye I got frustrated /

V tomto případě **jsem se rozčílil**.

ātmīya sbajan chārā you don't actually find many people /

Kromě příbuzných **tady vlastně nenajdeš moc lidí**.

yehetu āmi samay dite pārba nā could you please look into it /

Můžeš se na to prosím podívat ty, protože já na to nebudu mít čas.

Zatímco první generace bengálských mluvčích má tendenci do bengálských vět vkládat anglické věty, u druhé generace migrantů je patrný odklon od mateřského jazyka a bengálština zůstává v jejich mluvě pouze ve formě vsuvek do vět anglických. Zajímavé je, že tyto bengálské vsuvky používají ve velké míře u emocionálních výrazů, které jsou jim důvěrně známy z domácího prostředí (např. označení příbuzenských vztahů).

Even though we have our own works āmmu āmāder sāthe thākle that will be the easiest thing/

Když je matka s námi, **tak to bude ta nejjednodušší věc, přestože máme svou vlastní práci**.

I don't know how it's been because āmi eta ghana āsteo pachanda kari nā because it will create a lot of inconvenience /

Nevím, jak to bylo, protože mě nebaví sem chodit tak často, **protože by to způsobilo hodně nepříjemností**.

I had to wait for repair workers so ābbur sāthe er āger dui din I spent two full days /

Musel jsem čekat na opraváře, a proto jsem předtím strávil s otcem celé dva dny.

āmmu says nothing more to do cācurā bale you are not doing enough /

Matka **říká, že není víc co dělat**, ale strýčkové říkají, **že toho nedělám dost**.

5.5.2. Míchání kódů

Mícháním kódů rozumíme vkládání jednotlivých slov či krátkých frází jednoho jazyka do vět jazyka druhého. Zde lze zaznamenat veliký posun v míře ovlivnění bengálštiny anglickým prostředím v promluvách první a druhé generace Bengálců. Jako první si uvedeme několik příkladů z mluvy bengálských přistěhovalců první generace:

*unār yā darkār se byāpāre āmrā **fully aware** ki nā /*

Zda si **plně uvědomujeme**, co všechno potřebuje.

*byaktigata **experience** theke balchi /*

Mluvím z osobní **zkušenosti**.

*yakhan suyog āse takhan sbataḥsphūrtibhābe **maximum support** deoyāṭā **Essentials** /*

Když přijde příležitost, je **nutné** spontánně dát **maximální podporu**.

*āmār **contribute** karār kichu nei /*

Nemám nic, čím bych **přispěl**.

*ei **feelings**ṭā sab samay yena thāke /*

Ať tyto **pocity** zůstanou navždy.

***outcome**ṭā ekhano jāni nā /*

Ještě nevím, jak to **dopadne**.

Mluvčí první generace stále používají bengálskou větnou stavbu a pouze vkládají jednotlivá anglická slova do bengálských vět. Naopak u mluvčích druhé generace je patrný posun. Do anglických vět vytvořených podle anglických gramatických pravidel vsouvají bengálská slovíčka či slovní spojení. Z příkladů je patrné, že tito mluvčí používají minimum bengálštiny, jedná se především o slova expresivní, která označují předměty používané běžně v domácnosti:

***where did you put the** tarkārir bāṭi /*

Kam jsi dal ten talíř se zeleninou?

***don't give too much** maslā in the tarkāri /*

Nedávej do té zeleniny moc koření.

***he enjoys giving** āḍḍā /*

Rád si povídá.

***you are going to** bujho your majā /*

Poznáš, **co je** sranda.

he has become a bācchā /

Stalo se z něj dítě.

Výše uvedené promluvy bychom mohli označit jako tzv. jazyk „benglish“, který se dnes velmi běžně používá v bengálských komunitách v zahraničí a v němž se promluvy skládají jak z bengálských, tak anglických vět. Podobný trend, který na předchozích příkladech popsal Al-Azami, je patrný i u anglicky vzdělaných Bengálců žijících v Bengálsku. Mícháním a střídáním kódů demonstrují svůj bilingvismus.

I u bengálských mluvčích, žijících v neanglickém prostředí dochází k míchání kódů. V častých případech si toho mluvčí není vědom a spontánně použije anglický výraz místo bengálského. Mluvčí mnohdy ani bengálský výraz neznají či si ho v daný okamžik nejsou schopni vybavit. Následující příklady pocházejí z konverzace s rodilou mluvčí.⁶³ Ve větě *ekṭā adjective āche...* (je jedno přídavné jméno) použila mluvčí pro ni přirozenější výraz *adjective* místo bengálského výrazu. Také se nevyhýbá používání anglických příslovcí, jako například ve větě: *yakhan uni āsen takhan already bikhyāta* (Byl slavný, už když přijel.). Svě věty často začíná anglickou vsuvkou *hm exactly* (hm, přesně tak) ve stejné funkci jako bengálské *ācchā*. Jako další příklady můžeme zmínit slova či slovní spojení: *muslim* (místo bengálského *musalmān*), *theory (tattba)*, *hundred percent (śatkarā śata)* nebo *store (dokān)*.

5.6. Faktory posilující jazykovou jednotu

Každý jazyk moderní doby postupem času svým přirozeným vývojem dospívá do stádia, kdy se odlišnosti mezi jednotlivými jazykovými formami a dialekty stále více stírají, a jazyk tak postupně směřuje k jazykové jednotě. Totéž můžeme pozorovat i v bengálštině.

5.6.1. Migrace

Prvním z faktorů přispívající k jazykové jednotě je bezesporu migrace obyvatelstva. Ve dvacátém století jsme v indické oblasti byli svědky masových migrací z náboženských i ekonomických důvodů. Náboženská migrace nastávala v důsledku obav z násilných represí. V roce 1947 emigrovalo z dnešní Bangladéše

---

⁶³ Záznam pochází z konverzační hodiny s Aparājitou De, uskutečněné dne 26.4.2007.

na území Západního Bengálska téměř deset milionů obyvatel. V době války při odtržení Východního Pákistánu a vzniku samostatné Bangladéše v roce 1971 se podobný počet osob přesunul stejným směrem. Po zklidnění situace se však tito lidé vrátili. Na druhou stranu v roce 1947 docházelo i k migraci opačným směrem. Ze Západního Bengálska směřovalo na východ také mnoho muslimů. Z ekonomických důvodů docházelo v rámci země k migraci směrem z venkova do měst za lepší pracovní příležitosti.

5.6.2. Společenská prestiž

Je obecným pravidlem, že řeč společensky preferovaných vrstev ovlivňuje řeč ostatních vrstev. Ty se jí snaží napodobit, aby dosáhly společenské prestiže. V minulosti docházelo k napodobování jazyka bráhmanů, kteří byli nejprestižnější a nejvzdělanější vrstvou a jejichž jazyk vykazoval vysokou míru jednotnosti po celém Bengálsku.⁶⁴

V dnešní době již postavení bráhmanů takové není a jejich místo zaujali lidé se společenským statutem nahlíženým podle ekonomického měřítko. Místo spisovné bengálštiny zaujala angličtina a její znalost je v některých kruzích nezbytná a vysoce ceněná.

S upevněním britské moci a rozšířením možností získat anglické vzdělání začala angličtina postupně zvyšovat svůj vliv, který je viditelný převážně ve dvou oblastech. Tou první je slovní zásoba. Anglická slova, pro která v bengálštině neexistovala synonyma nebo alespoň blízká synonyma, byla přijata do bengálštiny. Případně dotyčné pojmenované objekty před příchodem Angličanů v Indii vůbec neexistovaly. Druhá oblast je rozvoj bengálské literární prózy pod nepřímým vlivem anglického jazyka a literatury. Lze pouze spekulovat o vědomém imitování nebo půjčování témat. Bengálská próza obsahuje velké množství idiomů a obrátů, které nezaprou svou předlohu v angličtině.

„Poangličťování“ je v dnešní době společensky uznávaná metoda k získávání vyšší společenské prestiže. Lidé, kteří se snaží zajistit si společenskou prestiž, chtějí dokázat, že jim angličtina nečiní problémy. Činí tak až nepřírozeným střídáním jazykových kódů, a to i v situacích, kdy to není nezbytně nutné.

Znakem společenské prestiže je také používání anglického názvosloví pro

---

⁶⁴ Vacek, J., Preinhaelterová, H. (1975) Str. 209 - 210

různé profese či funkce (viz 4.3.5.). V mnoha případech existuje v bengálštině synonymum pro daný název. Poté je otázkou společenského postavení, zda mluvčí použije bengálský výraz či si vybere anglický. Obecně přijímaná pravidla mu velí použít anglický výraz. V dnešní době je proto v bengálštině až příliš anglicismů. Angličtina se stala médiem pro mluvu bohatších vrstev, případně se bengálština těchto mluvčích pozměnila do takové míry, že se vlastně za bengálštinu ani považovat nedá. Protože bengálský jazyk stále prochází vývojem, není jeho slovní zásoba definitivně utříděna a zredukována.⁶⁵

5.7. Chyby pod vlivem angličtiny

U bengálských mluvčích žijících dlouhodobě v anglickém prostředí často dochází k tvorbě bengálských vět podle vzoru vět anglických. Například pokud se dotyčný chce zeptat na to, zda-li si někdo dá čaj, správnou bengálštinou by řekl: *āpni cā khāben?* (doslova Budete pít čaj?). Pod vlivem anglického obratu *Do you want tea?* však mluvčí použije identickou, avšak „krkolomnou“ a nesprávnou bengálskou frázi *āpni cā cān?* (Chcete čaj?).

Další častou chybou pod vlivem angličtiny je zaměňování jednotlivých zájmen pro druhou osobu *tui*, *tumi* a *āpni*. Bengálci jsou ovlivněni tím, že angličtina mezi těmito tvary nerozlišuje a má pro ně pouze jeden tvar. Často se stává, že nazývají starší osobu *tumi* místo *āpni*, což je v bengálštině považováno za nevhodné a neuctivé. Podobně nejsou schopni v některých případech správně použít shody mezi podmětem a přísudkem. Například ve větě *tumi bhāt khāba?* k zájmenu druhé osoby použijí sloveso v první osobě, aniž by si to uvědomili.⁶⁶

---

⁶⁵ Preinhaelterová, H. (2003) Str. 4

⁶⁶ Al-Azami, S. (2006) Str. 56

6. ZÁVĚR

Od dob prvního jazykového kontaktu mezi angličtinou a bengálštinou uplynulo téměř čtyři sta let. Prvních dvě stě let přejímala bengálština anglická slova pouze v omezené míře. Od poloviny devatenáctého století, období souvisejícího s takzvanou bengálskou renesancí, je patrné posilování vlivu angličtiny. Tento trend se projevoval v mluvené i v psané formě bengálské *calit bhāṣy*.

Na bengálské fonologii nezanechala angličtina téměř žádný vliv. Můžeme konstatovat, že tomu bylo spíše naopak a bengálština ovlivnila výslovnost přejatých anglických slov. Záleží však na typu mluvčího, který přejímky používá, - anglicky vzdělaný Bengálec se bude snažit vyslovovat všechna anglická slova tak, jak se v originále vyslovovat mají. Bengálský mluvčí bez důkladné znalosti angličtiny naopak mění původní správnou podobu slov a vyslovuje je často s fonologickými změnami, o kterých jsme psali ve druhé kapitole.

Podobně jako fonologii angličtina bengálskou morfologii nijak zásadně neovlivnila. V bengálské morfologii a syntaxi se anglická slovní zásoba projevuje stejně jako bengálská a ohýbá se podle pravidel bengálské deklinace. Bengálština také přejala z angličtiny interpunkci, i když její použití je volnější než v angličtině.

Nejvíce angličtina ovlivnila bengálskou slovní zásobu. Po sanskrtu, perštině a arabštině se angličtina stala dalším důležitým zdrojem, z něhož bengálský slovník čerpá. Anglickou slovní zásobu můžeme rozdělit do dvou kategorií. Jako první byla přejímána slova, pro která nebyl v bengálštině původní výraz, jako například v oblasti administrativních termínů. Do druhé kategorie lze zařadit slovní zásobu, pocházející z oblasti společenské, politické a kulturní. Pokud dnes bengálština přejímá nějaké cizí slovo, děje se tak téměř výhradně z angličtiny. Přebírají se převážně slova související s moderní technikou a civilizačním pokrokem.

Zvýšené používání angličtiny spolu s faktem, že čím dál tím více bengálských mluvčích můžeme považovat za bilingvní, má za následek hojnější střídání a míchání jednotlivých slov či vět (míchání a přepínání kódů) a mimo jiné stále častější doslovné překládání anglických výrazů (kalkování). Pro mnoho termínů bengálština má své vlastní výrazy, záleží však na kontextu použití a na záměru mluvčího. Právě časté používání anglických slov či celých vět v bengálštině je v určitých sociálních vrstvách znakem prestiže. Rozbor moderních bengálských povídek potvrdil, že na

způsob a míru používání anglických slov v hovorovém jazyce literatury má vliv věk, původ, vzdělání a sociální postavení autorů. Angličtina je také zdrojem pro slang a pouliční argot, v nichž však nabývají jednotlivá anglická slova jiných či posunutých významů.

Angličtina dnes v Indii plní funkci celonárodního dorozumívacího jazyka a její pozice je stále pevnější. Díky postupující globalizaci a stále užšímu kontaktu mezi jazyky je otázkou, kam bude bengálština v budoucnu směřovat. Je pravděpodobné, že čím více Bengálců bude mít přístup k anglickému vzdělání, tím více vliv angličtiny na bengálštinu poroste.

ZKRATKY

AL1 – Ānandalok. 10.11.1993.

AL2 – Ānandalok. 13.7.2004.

ADP – Debī, Āśāpūrnā. *Padātik*. Sbanirbācita śreṣṭha galpa. Model Publishing House, Kalkata 1988.

ADU – Debī, Āśāpūrnā. *Udghāṭan*. Sbanirbācita śreṣṭha galpa. Model Publishing House, Kalkata 1988.

MBD1 - Bandyopadhyay, A. K. *The Modern Bengali Dictionary for Non Bengali Readers – Volume One*. The Asiatic Society, Kolkata 1999.

MBD2 - Bandyopadhyay, A. K. *The Modern Bengali Dictionary for Non Bengali Readers – Volume Two*. The Asiatic Society, Kolkata 1999.

SI – The Sunday Indian. 11.12.2006.

SG – Sunīl Gaṅgapādhyāy. *Ekjan mānuṣ*. Galpasamgraha. Biśvāṇī prakāśanī, Kalkātā 1977.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

Primární bengálská literatura

Ānandalok. 10.11.1993.

Ānandalok. 13.7.2004.

Debī, Ā., *Sbanirbācīta śreṣṭha gaḷpa*. Model Publishing House, Kalkata 1988.

Gaṅgapādhyāy, S. *Ekjan mānuṣ*. Galpasamgraha. Biśvāṅī prakāśanī, Kalkātā 1977.

Str. 141 - 146

The Sunday Indian. 11.12.2006.

Sekundární literatura

Adhikary, D. *English - Bengali, Bengali - English Combined Dictionary*. Languages of the World, New Delhi 2004.

Al-Azami, S. *Linguistic Manipulations in the Bengali Language by the Bangladeshis in Manchester*. SACS Vol. 1 No. 1, 2006. Str. 53 - 59

Bandyopadhyay, A. K. *The Modern Bengali Dictionary for Non Bengali Readers – Volume One*. The Asiatic Society, Kolkata 1999.

Bandyopadhyay, A. K. *The Modern Bengali Dictionary for Non Bengali Readers – Volume Two*. The Asiatic Society, Kolkata 2002.

Biśbās, N. *Bāṃlā ekāḍemī baṅlā uccāraṇ abhidhān*. Bangla Academy, Dhaka 2003. (1990)

Čermák, F. *Jazyk a jazykověda*. Karolinum, Praha 2001.

Filipský, J. et al. *Dějiny Bangladéše, Bhútánu, Maledív, Nepálu, Pákistánu a Šrí Lanky*. Nakladatelství Lidové noviny, Praha 2003.

Furber, H. *Rival Empires of Trade in the Orient 1600-1800*. University of Minnesota Press, Minneapolis 1976.

Chatterji, S.K. *The Origin and Development of the Bengali Language*. Rupa, New Delhi 2002. (Calcutta University, 1926)

Krishnaswamy, N. Krishnaswamy, L., *The Story of English in India*. Foundation Books, New Delhi 2006.

Mallik, B. *Language of the Underworld of West Bengal*. Sanskrit College, Calcutta 1972.

Miltner, V. *Indie má jméno Bhárat*. Panorama, Praha 1978.

- Preinhaelterová, H. *Základní kurs bengálštiny I-IV*. Karolinum, Praha 2003.
- Radice, W. *Teach Yourself Bengali*. Hodder Headline, London 2003. (1994)
- Roy, S. *Calcutta - Society and Change 1690-1990*. Rupa & Co., New Delhi 1991.
- Sen, S. *History of Bengali Literature*. Sahitya Akademi, Calcutta 1992. (1960)
- Sengupta, N. *History of Bengali Speaking People*. UBS Publishers' Distributors, New Delhi 2003.
- Shaw, R. *Sādhārāṇ bhāṣāvijñān o bānlā bhāṣā*. Pustak Bipani, Calcutta 1996. (1984)
- Sridhar, K.K. *English in Indian Bilingualism*. Manohar, New Delhi 1989.
- Strnad, J. et al. *Dějiny Indie*. Nakladatelství Lidové noviny, Praha 2003.
- Vacek, J., Preinhaelterová, H. *Úvod do studia indických jazyků II*. Universita Karlova, Praha 1975.
- Varma, R.S. *Note on Phonologic Substitution in English Loanwords in Hindi*. M.R. Engineering College, Jaipur.
- Zbavitel, D. *Bengálština*. SPN, Praha 1971.

Internetové zdroje

- <https://www.cia.gov/cia/publications/factbook/geos/in.html> (8.5.2007)
- http://en.wikipedia.org/wiki/Bengali_language (11.4.2007)
- <http://www.wmich.edu/dialogues/themes/indianwords.htm> (28.5.2007)
- <http://www2.ignatius.edu/faculty/turner/languages.htm> (11.4.2007)
- http://en.wikipedia.org/wiki/Bengali_vocabulary (11.4.2007)
- <http://ulug.ff.cuni.cz/sylaby/sociolng.rtf> (28.5.2007)